

IMELI SMO LJUDI

Janez Stanovnik 1922–2020

Velika množica ljudi je na ljubljanskih Žalah 6. februarja k zadnjemu počitku pospremila Janeza Stanovnika, nekdanjega predsednika Predsedstva SR Slovenije, nosilca partizanske spomenice 1941, častnega predsednika ZZB NOB Slovenije, partizana, tovariša, zavednega Slovenca in častnega meščana Ljubljane. Kot je ob slovesu dejal prvi predsednik samostojne Slovenije Milan Kučan, je z njim odšla ena najsvetlejših osebnosti tistega rodu Slovencev, ki je pomembno zaznamoval naše življenje v drugi polovici 20. stoletja.

STRAN 8-9

Foto: Jani Alič

UVODNIK

8. marec in še marsikaj

Živa Vidmar

članica predsedstva
ZZB NOB Slovenije

Da, pred nami je 8. marec in še marsikaj! Za nami je 75 let od osvoboditve Ljubljane, 25 let od četrte ženske svetovne konference! Zavedamo se, da brez tovarištva in solidarnosti ne bi šlo na boljše. Ženske na Slovenskem so že v NOB pokazale svojo voljo: razbile so okove tradicije.

Prevzele so nase vso odgovornost, zato so bile vse: bile so aktivistke na terenu, kjer so zbirale hrano, obleko, orožje, sanitetni material; bile so vodilne zdravnice v partizanskih bolnišnicah – nista bili samo Franja in Pavla, bile so še Ruža Šegedin, Božena Grosman in druge – bile so bojevnice, ki so imele svojo žensko četo; 8. januarja 1943 je na Pohorju padel ves ženski vod skupaj z borci Pohorskega bataljona; danes še živi edina jugoslovanska heroína Andreana Družina - Olga; vodja v VOS-u je bila Zdenka Kidrič - Marjeta in potem prva ministrica v prvi slovenski vladi leta 1945 Vida Tomšič. Ker so bile vse, so že leta 1942 dobile volilno pravico.

Po osvoboditvi so začele obnavljati domovino, se šolati, postale so gospodarsko neodvisne in po letu 1974 so začele razpolagati s svojim telesom. Socializem za ženske ni bil svinčeni čas. Svinčeni čas je bil za moške, ki so si želeli oblasti, pa je s svoji načinom razmišljanja niso mogli doseči. »Zlati« časi za moške so se začeli po letu 1991, za ženske pa rahlo in postopno krčenje ženskih pravic. Marsikatera ženska, predvsem mlada, je bila ob vsakodnevne rituale: ni mogla hoditi v službo, bila je manj plačana, delodajalec jo je odklanjal, ker je ženska, ni imela stanovanja, občasno sta bila napadena njena svoboda in telo. Od leta 2001 smo ženske na Slovenskem izgubile pravico do samostojnega odločanja o svojem telesu, saj je pri umetni oploditvi odločitev para, ne več posamezne ženske.

Zdaj je v parlamentu pobuda za boljši in pravičnejši volilni sistem. Resno bi bilo razmisliti o tem, kaj to pomeni za ženske in kako odpraviti izrinjenost žensk z mest odločanja. Do danes smo bile pozorne na postavljanje kandidacijskih list, zdaj pa moramo spremeniti cilj državnoborskih volitev, to je uzakoniti razmerje med spoloma 50 : 50 v državnem zboru samem.

Šele z ženskim razmišljanjem lahko dosežemo, da se zmanjšata sovražni govor in nasilje nad ženskami, da se spoštujejo in razširjajo pridobitve javnega zdravstva, šolstva, dolgotrajne oskrbe, ki je dobrobit za generacije pred nami, ter da se ohrani dostojanstvo delavk in delavcev v poštenem delovnem odnosu – nič več v prekariatu!

Spet gre za polnopravnost žensk!

AKTUALNO

O izdanem nauku

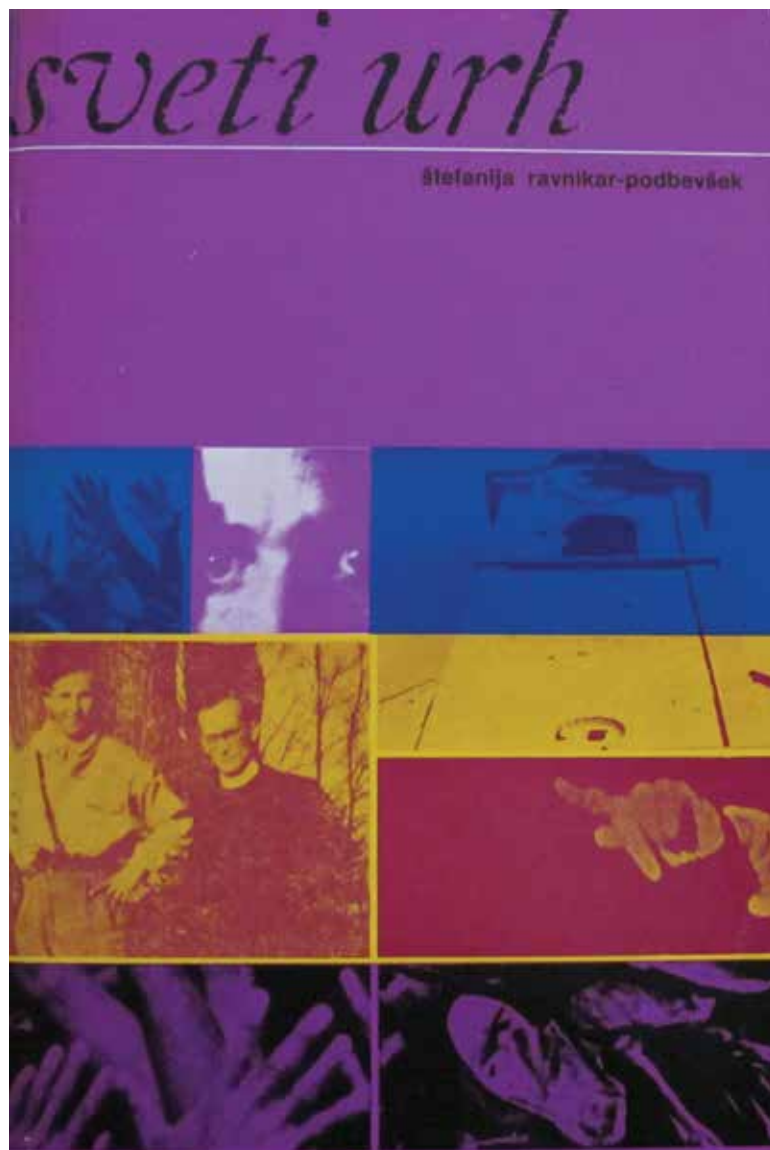
Uničevanje komunistov verska dolžnost

Josip Vidmar

Knjigo Štefanije Podbevške-Sveti Urh sem pregledal, in to čeprav mi je množica grozovitosti, popisanih v njej, vzbujala gnus, sram in obup, ki lahko človeka privedejo do poslednje groze. Delo je kronika dogodkov na tem pošastnem morišču. O njeni zgodovinske vrednosti ne bom razpravljaj. Gotovo je dokument, ki je zanesljivo avtentičen in strogo resničoljuben. Kot taka mi je knjiga vzbudila razmišljanje o moralni podobi poglobitnega akterja v krvavem dogajanju, o katerem govori. Za to je v njej gradiva v izobilju.

Narodno izdajstvo našega katoliškega tabora je bilo razjasnjeno že med osvobodilno vojno, razjasnjeno in obsojeno, kakor ustreza pravici, zato ni moj namen znova razpravljati o njem. Pač pa me spričo vsega, kar sem bral v knjigi, zaposluje drugo izdajstvo, ki ga je zagrešila slovenska Cerkev in ki je danes bolj potrebno premisleka in osvetlitve. To je njeno izdajstvo nauka, tiste filozofsko-moralne misli, ki Cerkvi daje smisel in pomen, kakršnega ima.

V kulturni zgodovini človeštva je katolicizem odigral neko vlogo. Njegovega pomena seveda ni iskati v njegovi mitologiji, ki je

Knjiga Štefanije Podbevšek Sveti Urh je kronika dogodkov na tem pošastnem morišču. Gre za dokument, ki je zanesljivo avtentičen in strogo resničoljuben. Josipa Vidmarja pa je v branju knjige še posebej zaposlovalo izdajstvo, ki ga je zagrešila slovenska Cerkev in ki je danes potrebno premisleka in osvetlitve.

pravilnica in naivna kakor vse mitologije. Njena metafizična misel je skromna, antropocentrična in celo antropomorfna, skratka zadostna samo za preproste pameti ali pa za pregnane umovalce, ki se ravna po geslih, kakršno je znani izrek: »Credo, quia absurdum.« Verujem, ker je nesmiselno. Podobno je z mistično vsebino krščanstva, ki je tako in tako dostopna le redkim – recimo – izbrancem in ki le redkim pomeni življenjsko resničnost. Edini resnično pomembni del krščanskega nauka je njegova moralna misel, ki dejansko vsebuje napotke za razvoj človeka v razumno in blago bitje. In ravno ta žlahtni del svojega nauka je slovenska Cerkev najogabnejše izdala.

Cerkev podpirala uradno politiko

Tudi ta zločin je znan, vendar se mi zdi, da je le premalo razjasnjen in da nam premalo določno živi v zavesti. Kakšna je njegova neizkrivljena podoba?

Konec tridesetih let tega 20. stoletja smo se Slovenci znašli pred odločitvijo, ki je nemara najdaljnosežnejša v naši dosednji zgodovini. Spominjam se razpoloženja v najširših slojih našega naroda, ki sem ga lahko opazoval pred okupacijo v času Društva prijateljev Sovjetske zveze in nabiranja podpisov za to društvo, nato pa še na zadnjih orožnih vajah, na katere sem bil poklican v poletju 1940. Naravni instinkt ljudi je iskal mož-

NADALJEVANJE NA STRANI 2

KOMENTAR

dr. France Križanič

O obnovljivih virih energije

Obnovljivi viri energije so sonce, veter, tekoče vode, plima in valovi, les, druga biomasa in bioplin, geotermalna energija ipd. Njihova značilnost je, da se v določenem času naravno obnavljajo. Uporabljajo se lahko za proizvodnjo električne energije, za segrevanje vode, prostorov, za pogon strojev in transportnih naprav. Pri energiji iz obnovljivih virov sta dve težavi, proizvodni stroški in skladiščenje. Proizvodni stroški se sicer s širšo uporabo in standardizacijo zmanjšujejo. S tem namenom običajno spodbujajo uporabo energije iz določenega tipa obnovljivega vira (na primer vetra) države, v katerih so tudi proizvajalci naprav za to proizvodnjo. Mariana Mazzucato v svoji knjigi Podjetniška država navaja zanimiv primer, ko Nemčija s spodbujanjem porabe energije, pridobljene v sončnih elektrarnah, spodbuja predvsem razvoj proizvodnje teh elektrarn na Kitajskem. Zadnje ocene poenotenega stroška električne energije (Lazard's Levelized Cost of Energy) kažejo, da je proizvodna cena pri vetrnih elektrarnah od 26 do 51 evrov za MWh, pri sončnih elektrarnah, postavljenih na poljih (ne po posameznih strehah), od 33 do 40 evrov za MWh, pri premogu od 55 do 130 evrov za MWh ter pri zemeljskem plinu od 138 do 187 evrov za MWh. Pri slednjem se v kogeneraciji oziroma proizvodnji tople vode in električne energije cena zniža na od 37 do 67

Spodbujanje proizvodnje energije iz obnovljivih virov pa tudi spodbujanje učinkovite rabe energije, vključno z uporabo daljinske toplote, je del energetske politike sodobne države. Njen namen je zagotavljanje vsaj minimalne samozadostnosti danega narodnega gospodarstva pri oskrbi z energijo (podobno kot pri vodi in hrani).

evrov za MWh. Odprto vprašanje razvoja, temelječega na porabi energije, pridobljene iz obnovljivih virov, ostaja njeno skladiščenje. Tam, kjer so največje zmogljivosti, je pridobivanje energije neenakomerno in odvisno od sončnega sevanja ali vetra.

Spodbujanje proizvodnje energije iz obnovljivih virov, pa tudi spodbujanje učinkovite rabe energije, vključno z uporabo daljinske toplote, je del energetske politike sodobne države. Njen namen je zagotavljanje vsaj minimalne samozadostnosti danega narodnega gospodarstva pri oskrbi z energijo (podobno kot pri vodi in hrani). Pri tem ima na voljo subvencije, obdavčenje drugih virov energije in regulacijo (različni predpisi). V obdobju globalizacije, povezane z informacijsko revolucijo (od leta 1980 dalje) in selitvijo proizvodnje v manj razvite dele sveta, industrializacijo ter motorizacijo Kitajske, Indije in večine daljnovzhodnih držav je postalo spodbujanje proizvodnje energije iz obnovljivih virov prvovrstni ukrep politike za zaščito okolja. Omenjeni proces je namreč pospešil segrevanje ozračja, značilno sicer tudi za prejšnja obdobja po začetku industrijske revolucije (1760).

Slovenija ima tehnični potencial za proizvodnjo 51 TWh električne energije iz obnovljivih virov, od tega največ, kar 20,5 TWh, iz sončnih elektrarn (Zvone Košnjek in drugi: Razvoj sektorja proizvodnje električne energije v Sloveniji do 2050). Za spodbujanje proizvodnje energije iz obnovljivih virov ter soproizvodnje toplote in električne energije z velikim izkoristkom smo leta 2010 uvedli posebno podporno shemo. Do leta 2018 je bilo vanjo vključenim proizvajalcem električne energije izplačano za približno milijardo evrov podpor (Agencija za energijo, Borzen). Sredstva v ta namen slovenska država zbira z dajatvami, ki so del stroškov elektroenergetskega omrežja, pa tudi s prispevki končnih odjemalcev trdnih, tekočih in plinastih fosilnih goriv in daljinske toplote. Slaba polovica podpor je namenjena proizvodnji električne energije v sončnih elektrarnah. Leta 2018 je bilo za to od skupno 135 milijonov evrov podpor (0,3 odstotka bruto domačega produkta) porabljeno skoraj 63 milijonov evrov in proizvedeno nekoliko več kot 0,2 TWh električne energije (1,6 odstotka domače proizvodnje te dobrine). Vsaka MWh električne energije iz sončnih elektrarn je leta 2018 zahtevala 252 evrov državne podpore.

Še bolj kot Slovenija spodbuja proizvodnjo električne energije iz obnovljivih virov Nemčija. Leta 2018 je temu namenila 26,7 milijarde evrov ali 0,8 odstotka bruto domačega produkta, od leta 2010 do 2018 pa je v ta projekt skupaj vložila 192 milijard evrov (Netz-Transparenz.de). Od leta 2010 do 2017 se je delež proizvodnje iz obnovljivih virov energije v Nemčiji povečal z 11,7 na 15,4 odstotka, v Sloveniji pa z 20,4 na 21,5 odstotka. Pri spodbujanju proizvodnje energije iz obnovljivih virov je bila Nemčija uspešnejša od Slovenije, na drugi strani pa je bila Slovenija uspešnejša pri znižanju porabe fosilnih goriv za energijsko ponudbo (v glavnem za proizvodnjo električne energije). Od leta 2010 do 2017 se je energijska ponudba iz fosilnih goriv (naftni derivati, plin, premog) v Nemčiji znižala za 10 odstotkov, v Sloveniji pa, ob modernizaciji pridobivanja elektrike v termoelektrarnah, za 27 odstotkov (Eurostat, Statistični urad Republike Slovenije). V letu 2008 je imela Nemčija približno izravnano bilanco čezmejnega trgovanja z električno energijo, v letu 2017 pa je imela 52 TWh (3,6-kratnik slovenske porabe te dobrine) ali 8,5 odstotka svoje proizvodnje presežka. Subvencionirano ponudbo električne energije je usmerila v izvoz in ohranila večino proizvodnje te dobrine iz fosilnih goriv.

NADALJEVANJE S STRANI 1

nosti za rešitev iz nevarnosti, ki se je grozeče bližala, ki je bila pred durmi. Iskal jo je in jo našel v naslovnitvi na Sovjetsko zvezo. To rešitev je našel brez propagande oziroma celo navzlic propagandi, ki je pri nas kakor v Evropi širila sto klevet o prvi socialistični državi. To težnjo k Sovjetski zvezi sem takrat jasno razbral iz pogovorov med preprostimi ljudmi, ki so bili poklicani pod orožje z vseh strani Slovenije. Tako ljudstvo. Cerkev pa je podpirala uradno politiko, ki je nezadržno in neprikrito vodila v trojni pakt, v zavezništvo s fašizmom in nacizmom.

Potem je prišlo do marčnih dogodkov in okupacije. Spet se je razpoloženje množic povsem nedvoumno pokazalo. Cerkev in njena politična ekspozitura z dr. Natlačenom na čelu pa sta bili za vdanost v božjo voljo in za lojalnost do novih gospodarjev Slovenije. V to stanje je nenadoma spregovorila Osvobodilna fronta. Oznanila je, kar je ljudstvo nagonsko čutilo. Govorila je iz ljudskega srca ljudskemu srcu. Kdo ji ne bi prisluhnil in kdo je mogel, kdo je smel preslišati njeno oznanilo? Ali se je čuditi njeni neverjetni in burni rasti? Naraščanju njene moči in avtoritete? Mogočnemu patriotičnemu ognju, ki ga je zažgala v zavesti na-

v njegovem strašnem boju zoper premočne sovražnike, kakor se je zgodilo na primer na Poljskem? Dati narodu moralno oporo, strniti ga in s tem stopnjevati njegovo živo moč! Kaj bi bilo naravnejšega, pa naj bi ta boj vodil kdor koli, saj je šlo za obstoj naroda? Toda ne. Cerkev se je umaknila in se naposled raje zvezala z okupatorjema proti lastnemu ljudstvu, kakor da bi šla z ljudstvom proti sovražniku. Zakaj? Ker je očitno spadala med tiste, ki so gledali na svoje interese in zlasti na svojo oblast in ki so bili v strahu zanje.

Ubiti komunista ali partizana ni greh

Kakšna drugačna razlaga njenega ravnanja je mogoča? Seveda so belogardisti govorili, da se bijejo za narod, za vero in Boga. Boga lahko nemara tu izpustimo.

Človeška pomoč mu pač ni potrebna. Za narod? Na strani okupatorja, tudi tistega, ki je hotel Slovence kratko malo razseliti? – Kvečjemu tedaj v smislu nekega župnika, ki je razvijal takele domneve: »Kdor se količkaj veže s komunisti, zapade telesni in duševni smrti, kajti zdaj gre za to: ali bomo padli mi, verniki, ali komunisti /.../ če zmagajo Sovjeti, potem vernih katoliških Slovencev ne bo več.« (Sv. Urh,

mu mešanju morij in pobožnosti, k perversnim pobožnostim med klanjem, klavci pa so bili deležni posebnega škofovega blagoslova in najbolj zavrženi med njimi je prejel po škofu križec, ki ga je blagoslovil papež in ki je imel moč, da je prinesel zveličanje vsaki žrtvi, ki je bila pred smrtjo prekrižana z njim. Skratka, najmrčnejši srednji vek, pošastno mešanje preostudnega morilstva s svetimi opravili, popolnoma nerazumljivo pačenje vere in morale, izdaja obeh z blagoslovom papeža, občudovalca Hitlerja. Da, škof je prinesel iz Rima celo vest, da bi se nekateri padli belogardisti lahko povzdignili med mučenike. Pristavil pa je: »Heroične stopnje kreposti pri mučencih ni treba dokazovati. Tudi ni ovire, če dotični 'mučenec' ni bil brez slabosti in grehov.«

Duhovniki sestavljali sezname za internacijo

In rezultati tega izdajstva? Predvsem vrsta duhovnikov klavcev v dobesednem pomenu te besede. Potem vrsta duhovnikov, ki so sestavljali sezname ljudi, zrelih za zakol ali za internacijo. Nato duhovniki, ki so klavcem brali maše in jim opravljali pobožnosti, pri katerih so ti mesarji dobili navdihe za svoj ogabni posel. Dalje duhovniki, ki

Škof dr. Gregorij Rožman na obisku pri visokem komisarju za ljubljansko pokrajino Emiliju Grazioliju, nekaj dni pred 3. majem 1941, ko mu je zagotovil popolno sodelovanje cerkve.

ših ljudi po vsej Sloveniji, da je bil mahoma vsak vredni Slovenec pripravljen na vsako tveganje in vsako žrtev? Da je vsak naš človek spontano priznal njeno vodilno misel za usodo našega naroda? Vse to je bilo naravno in za vsakega patriota evidentno, odrešilo in razveseljivo.

Tako za vse prave Slovence, ne pa za vse Slovence, zlasti ne za tis-

Edini resnično pomembni del krščanskega nauka je njegova moralna misel, ki dejansko vsebuje napotke za razvoj človeka v razumno in blago bitje. In ravno ta žlahtni del svojega nauka je slovenska Cerkev najogabnejše izdala.

te, ki so bili dotlej tako ali drugače voditelji naroda in ki so imeli v njem oblast. Nova oblast, ki je nastajala in ki se je že resno uveljavljala, je ogrožala njihove položaje in interese. In kakor so bili tem voditeljem vse dotlej njihovi interesi poglavitna stvar, so s stališča teh sodili tudi Osvobodilno fronto in jo obsodili. In Cerkev? Kaj bi bilo naravnejšega in bolj skladnega z njenim poslanstvom kakor v veliki stiski stopiti na stran ljudstva, ga podpreti

str. 402, 403) Vsa ta modrost je danes lanska megla in dim, takrat pa je bila duševna hrana za omejeence, slepilo za uboge z duhom. Boj za vero? Če imam vero, jo pač imam in nihče mi je ne more vzeti. Zakaj naj bi se tedaj boril zanjo? Imam jo. Če jo hočem uveljaviti, jo bom skušal s prepričevanjem in še učinkoviteje z vedenjem in ravnanjem. Kdor pa se bori za svojo vero z nasiljem, se popolnoma očitno ne bori zanjo, temveč za nekaj drugega. Morda za njen privilegirani položaj ali pa za položaj in privilegije tistih, ki jo imajo v zakupu, za njihovo oblast. Boj za oblast je edini smisel vsega tega cerkvenega početja!

Tako varanje si navsezadnje lahko dovoli politika, čeprav je tudi tam obsojanja vredno; ne sme si ga pa dovoliti Cerkev, ki se šteje in se svetu predstavlja kot zaščitnica resnice in morale. Še manj pa si ga sme Cerkev dovoliti v takih skrajnih oblikah, v kakršnih ga je izvajala pri nas. Za obrambo oblasti ji ni bilo nedopustno nobeno sredstvo niti ne popolno pačenje moralnih načel, na katerih obstoji človeško občestvo. »Umor je in ostane v nebo vpijoč greh,« je pridigal škof Rožman. Toda kmalu se je pokazalo, da ubiti komunista ali partizana ni greh, in to ne za laike ne za duhovnike. Takega dejanja se ni treba niti spovedati. Uničevanje komunistov je postalo moralna in verska dolžnost. In da bi to antimorale vendarle mogla vcepiti ljudem, jih je Cerkev navajala k perversne-

so spovedovali mučene in na smrt obsojene žrtve, po možnosti take s seznamov, ki so jih sestavili sami. Dalje, redno zlorabljanje spovedne molčečnosti za zbiranje podatkov. Potem duhovniki, ki so molili za tiste, ki so jih pošiljali v smrt, med njimi prvi škof Rožman. Nato klavci s Svetega Urha, ki so delali po navodilih duhovščine ad maiorem Dei gloriam. Predvsem pa stotine in stotine v mukah in grozi trpinčenih ter pomorjenih žrtev samo na Sv. Urhu. V to pošastno grozo se je po zaslugi slovenske Cerkve sprevergla svetopisemska zapoved »ljubi svojega bližnjega kakor samega sebe«. Strašnejšega izdajstva ni.

Ob branju Sv. Urha sem začutil potrebo in dolžnost povedati vse to, kar se mi zdi važno zlasti danes, ko ta slovenska Cerkev zaradi malomarnosti ali nesposobnosti naše družbe spet prevzema neke javne, vsaj napol vzgojne funkcije v našem narodu. Tuje mi je netiti sovraštvo. Zdi se mi pa potrebno zavesti se, kaj ji zaupamo ali prepuščamo in kdo je, ki mu prepuščamo in zaupamo stvari, kakršnim sami ali nismo kos ali pa jih omalovažujemo. Toda vedimo, da izvrševanje teh funkcij pomeni vpliv, moralno avtoriteto in navsezadnje kot zadnji smoter stvari spet oblast.

(Iz knjige Dnevniki, 1968 in v avtobiografiji Moj obraz. Knjigo lahko naročite na e-naslovu: viva.vidmar@gmail.com)

KOLUMNA

dr. Martin Premk

Ustaviti ponarejevalce

V času »demokratskih sprememb« so nam govorili, da »totalitarne komunistične strahovlade« zavajajo ljudi z uradno zgodovino in cenzuro zgodovinskih tem. Če je bil v času socializma tako v Jugoslaviji kot v Sovjetski zvezi in drugje res dovoljen le »uraden« pogled na zgodovino, danes lahko jasno vidimo, da je bilo takratno »uradno« podajanje zgodovine pravzaprav na visoki znanstveni ravni ne glede na to, da so bile nekatere teme manj poudarjene, z drugimi pa so morda pretiravali.

Kajti danes »demokratske« evropske države brez sramu tako ponarejajo zgodovino, da se lahko skrijejo vsi goebbelsovski propagandisti, saj takega potvarjanja ni bilo v nobeni socialistični državi, še pod Stalinom ne. Tako pa danes uradna »demokratska« Italija prazen jašek razglaša za množično grobišče, zamenjuje žrtve in zločince ter nas brez posledic označuje za »genocidne slavokomuniste«. Danes »demokratski« poljski parlament sprejema resolucije, ki spreobračajo potek druge svetovne vojne ter kar za nazaj zamenjujejo, kdo je bil takrat s kom zaveznik. »Največja demokracija na svetu« oziroma ZDA vztrajno na debelo ponarejajo dogodke iz druge svetovne vojne ter želijo ljudi prepričati, da so prav one premagale nacistično Nemčijo, ne pa Sovjetska zveza, ki je nosila največje breme boja proti nacizmu. Ob vsaki priložnosti žalijo in ponižujejo sovjetske vojakke, da so bili nesposobni pijanci, ki so zmagali samo zato, ker so jih poveljniki brezobzirno gnali v smrt. Po zmagi pa naj bi v Nemčiji posilili na »milijone« žensk, čeprav raziskave potrjujejo, da so največ posilstev med drugo vojno zagrešili nemški vojaki, a njihove žrtve se le redko preživele, da bi o tem pričale. Sovjetski vojaki pa so zagrešili prav toliko posilstev in drugih zločinov kot ameriški, britanski in vsi drugi zavezniški vojaki.

Novi način ponarejanja zgodovine je tudi zahodna Wikipedija, kjer so vsi zločini zahodnih zaveznikov (Dresden in podobni) zanemarjeni, zločini Rdeče armade pa napihnjeni. Zadnja sramota iz zahodnih Wikipedij je, da so izpod gesla Auschwitz - Birkenau odstranili vse fotografije, ki prikazujejo Rdečo armado med osvoboditvijo taborišča. Krona zgodovinskega potvarjanja pa je prav gotovo skrpucalo resolucije o evropski zgodovinski zavesti. Takšen dokument, ki ljudem ukazuje dojemanje zgodovine, si lahko dovolijo le najbolj temačni fašistični režimi, pred kakršnimi nas je George Orwell svaril v znamenitem romanu 1984. Kar pa je očitno pri spreobračanju zgodovine v »demokratskih« državah, je to, da zgodovino spreobračajo in ponarejajo v svojo korist in za svoje dobro ter so vsa prizadevanja uperjena proti tujcem, le redkokdaj za notranje boje. To se dogaja samo v državah, ki so zaznamovane z medvojnimi izdajstvom in sodelovanjem z okupatorjem, kot so baltske države, Ukrajina, Poljska, Srbija, Hrvaška in seveda Slovenija, ki je na tem področju žal spet vodilna v svetu. Ko

Zadnja sramota iz zahodnih Wikipedij je, da so izpod gesla Auschwitz - Birkenau odstranili vse fotografije, ki prikazujejo Rdečo armado med osvoboditvijo taborišča. Krona zgodovinskega potvarjanja pa je prav gotovo skrpucalo resolucije o evropski zgodovinski zavesti.

pri nas gledamo naše družbene odločevalce in odnos do naše zgodovine, nas lahko pošteno postane strah. Prenekateri leva stranka vsa ta ponarejanja in zlorabe gleda brezbrizno ter se noče »izpostavljati« zaradi ljubega miru ali skrbi za lastne stolčke, ter tako celo »levi« evropski poslanci glasujejo za sramotno nacipropagandno evropsko resolucijo. Več ali manj vse desne stranke pa zaradi lastnih koristi, tako kot domobranci med vojno, dejavno podpirajo ponarejanje in zlorabo zgodovine. Prednjači seveda spet »najbolj poštena stranka«, ki sploh ne skriva, da denar za njeno propagandistično delovanje prihaja iz tujine, če smo konkretni, ta trenutek iz Madžarske. V kraljevini ali socialistični Jugoslaviji bi bilo prejemanje denarja iz tujine za politično in propagandno delovanje pojmovano kot veleizdaja in bi se končalo pred naglim sodiščem, pri nas pa se seveda ne bo nič zgodilo.

Kot naša oblast, ki molči ob izbrisu sodbe največjemu izdajalcu slovenskega naroda, vojnemu zločincu Lavu Rupniku. Tiho je bil tudi najvišji predstavnik našega naroda, ki sicer kliče k »spravi«. Po tem sramotnem izbrisu sodbe imamo zdaj vsaj trden dokaz, da pri »spravi« ne gre za ustvarjanje sožitja in miru med ljudmi, ampak za rehabilitacijo švabobranstva in širjenje sovraštva med ljudmi. Širjenje sovraštva in ponarejanje zgodovine vodi samo v ponovni fašizem, saj lahko kmalu sledita še izključevanje in oblast enega vodje. Seveda novodobni liberalni fašisti samih sebe ne opisujejo kot fašiste, že zaradi tega ne, ker so jim tako svetovali njihovi »predstavniki za odnose z javnostmi«, a se v svojem bistvu ne razlikujejo od pravih fašistov iz prejšnjega stoletja. Fašistom pa se je bilo še vedno do zdaj treba upreti, nikoli niso odšli sami od sebe. Zato se je treba z vsemi silami upreti tudi ponarejanju zgodovine, preden bo prepozno.

AKTUALNO - Kjer je pesem, tam je svoboda

Zvezda je (še vedno) simbol upanja

Dr. Cvetka Hedžet Tóth

*O, da bi stih moj bil kakor britev,
ki reže srca!*
(Karel Destovnik-Kajuh)

Ko listam po zapisih, dragocenih ohranjenih rokopisih partizanske generacije, občudujem najprej njihovo pisavo. Tako lepa, estetska je, ker so nekoč v šolah še imeli lep opis, tudi še v mojem otroštvu po drugi svetovni vojni. Danes, v računalniški dobi, je pisava pač zapisana tako po računalniško in natisnjena v izbrani pisavi, ki jo računalniški program ponuja, in nabor je bogat. Da tu manjka nekaj osebnega, ni treba govoriti: sodobna računalniška pisava je brez duha in individualne posebnosti. Ne samo to. Danes manjkajo tudi ideali, ki so spremljali še moje odrasčanje, in ti ideali so bili kar najtesneje povezani z življenjem teh, ki so že pred vojno opozarjali na nujnost sprememb v narodovem življenju, tako v socialnem in kulturnem kot tudi v siceršnjem.

Karel Destovnik-Kajuh (13. 12. 1922–22. 2. 1944) je v eni od svojih šolskih nalog – pred seboj imam fotografijo njegovega rokopisa – iz šolskega leta 1939/40 z naslovom »Pot je strma, cilj je lep« (to so sicer Cankarjeve misli) v trenutku, ko se je poglobljaj v življenje, zapisal: »Strma, prestrma je pot človeka, zares! In če človek nima idealov, če nima pred seboj luči, ki ga vleče naprej, je ta dolga in naveličana pot življenja jalova in brez pomena.« Toda če je ta pot še tako težka in prepolna trpljenja, je treba iti po njej.

Kaj pomeni ideal, ta resnica, ki kot živ zgled človeka usmerja v delovanje? Predvsem eno: kolikor je stvarnost bližje idealu, toliko bolj je popolna. Te popolnosti ni brez solidarnosti, pravičnosti in vse to je usmerjalo predvojne levičarje v Šaleški dolini. Kajuh se je družil in aktivno sodeloval z njimi in med mnogimi imeni, ki izstopajo, je tudi legendarni Slavko Šlander (1909–1941). Kako ponosni so na vse legendarne junake še danes ljudje iz tega okolja in kako pristrčno se pozdravljamo na Graški gori, ko v veselju in sreči uporniške družabnosti nazdravljamo drug drugemu! Župan Kontič in ministrica Katičeva ter njuni sodelavci ponosno pozdravljajo množično udeležbo nas, ki spoštujemo in negujemo ideale, vrednote teh, ki so zanje celo dali življenje.

Velenje, Šaleška dolina in bližnji kraji še vztrajajo in spet pojdem mednje in vidim tam še živeče partizane in partizanke. Valerija Skrinjar, Malči Jakša Miša – kako sta urejeni, lepi in obe sta mi povedali, kako so tudi v partizanih med vojno pazili na videz, čistočo. Biti urejen, dajati videz dostojnosti sredi vojne je bila drža mnogih partizanov. Zdravniki s svojim medicinskim osebjem so zelo pazili, da ne bi prišlo do tifusa, samó čistoča je prava preventiva. Ko se danes sprašujemo, kako so v najbolj nemogo-

čih razmerah bili skupaj v gozdovih in izpostavljeni vsem spremembam vremena, ne moremo razumeti ali pa zelo težko razumemo, da so bili urejeni, kajti to zahteva najprej že spoštovanje življenja samega – v vojni še posebej.

Uporniška spodbuda iz Kajuhovih krajev

Gora junaštva, gora jurišev – plešemo na njej sredi partizanskega mitinga, in kot da bi nas junaki nedavnih bojev opogumljali, da vztrajajmo, ker ni pravega življenja tam, kjer ni svobode in pravičnosti; življenja tudi ni onkraj radosti in veselja. Iz Kajuhovih krajev veje neka trajna in uporniška spodbuda in lepo nam je in občudujem te njihove današnje levičarje, ki v parlamentu in v politiki vztrajajo na tej strmi poti demokracije, ki jo mnogi razumejo le kot spogledovanje z vsečnostjo. Pa »všečkarjem« kljubujejo, kajti odločitev za politiko je odločitev za nekaj zelo konkretnega – ne moreš več biti vsem všeč. Družbena pravičnost in všečna demokracija sta si narazen, sodobno rečeno: nista kompatibilni, in prav je tako. Za zatiralsko, represivno demokracijo, ki je le navidezna demokracija, pa je značilno celo, da sta svoboda in nesramnost pobratima.

V Šaleškem uporniku, ki je interno glasilo območnega združenja Zveze borcev narodnoosvobodilnega boja Velenje, je na naslovnici zapis iz Kajuhovega pisma iz avgusta 1943,

v katerem beremo tole: »Ali veš, kaj sem želel povedati z zvezdo, ki sije z neba? Zvezda je simbol našega časa, življenja, hrepenenja, borbe in naše križeve poti.« Danes je še vedno simbol upanja, in ko zasije sredi Ljubljane, so obiski množični in Svetlani Svetlobnici navdušeno ploskamo. Spet jemljem v roke glasilo Šaleški upornik, ki ga hranim kot dragocenost, kajti v njem je objavljeno Kajuhovo pismo Kostji Nahtigalu (1918–1944), komunistu in tajniku revije Slovenska mladina, ki ji je predvojna oblast prepovedala nadaljnje izdajanje. Kajuh, Karli, kot se je podpisal Kostji, ki je bil kot talec ustreljen leta 1944 v Šenčurju, je pisal 1. marca 1940 s precejšnjo mero prizadetosti, pospremljene z izrekom, da »kar imamo, se nam ne

zdi vredno ničesar, dokler vsega ne izgubimo«.

Besede upora so najlepše pesmi

Vem, da so določeni Kajuhovi zapisi še vedno znani, predvsem njegove pesmi so celo popularne in ljudske, tokrat objavljeno pismo pa ne, in zato ga navajam v daljši obliki. Vsebuje namreč nekaj preroškega, večnostnega, kar se bralca zelo dotakne, čeprav je jezik že malo starinski: »Če danes pomislim, kaj je bil list [Slovenska mladina], samo že meni osebno mi je hudo. Saj je bil list tisti, ki naju je združil in družil vsaj v

»Ali veš, kaj sem želel povedati z zvezdo, ki sije z neba? Zvezda je simbol našega časa, življenja, hrepenenja, borbe in naše križeve poti.«

prvih početkih. List je bil tisti faktor, ki me je podžigal k delu, v njem sem videl delček sebe samega. To pa so samo malenkosti, kaj je bil list vsej slovenski mladini – uteha in klicar boljše mladinske in občelo-veške bodočnosti, to je poglavje, ki ga ne moreš rešiti kar tako. Sicer pa ne bomo pesimisti (dasiravno za taka kruta dejstva ni treba biti prav nič pesimista), iz črnega moramo napraviti belo. Tudi z glavo se da skozi zid. Mi bomo morda obležali ob zidu z okrvavljenimi razbitimi lobanjami, tisti pa, ki bodo prišli za nami, bodo pobrali naše kosti in z njimi prebili še tako močan zid. In tako bo šlo, saj mora, mora iti. In prišel bo dan, ves nov in lep, saj vendar mora, mora priti, ni hudič!'. Torej delati, kolikor se da, in rešiti, kolikor se da!«

Čestitam vam, Velenjčani, in vsej Šaleški dolini za objavo teh dragocenih misli, s katerimi Kajuh apelira, da se tudi z njimi čim prej zatre »obrekovanje s strani klerikalcev«; treba jih je utišati, in to takoj. Čez nekaj mesecev se bomo spet srečali na gori jurišev in sredi plapolajočih rdečih zvezd bomo zaplesali. Andreja Katič in Bojan Kontič, obljubita mi – pa ja ne bosta snedla besede –, da slovesno najprej z vama odpremo ples, da zaplešemo in skupaj kot uporniška tovarišija nesmrtnim junakom naše legendarne XIV. divizije porečemo: hvala vam. V letu, ki je spet naše, ljudem odpiramo srca zdravniških tilnikov, če povemo s pomočjo pesnika Kajuha.

Tvoje pesmi pojemo, naš pesnik, vedno jih bomo peli: ko so odpete, ne onemijo, ostajajo in z nami vred vztrajajo. Ni nas malo! Prosil si nas, da zapojmo »besede upora«, ki so »najlepše besede«. Res je, zato jih pojemo, kajti ne nadomeščajo politike, še manj umetnosti. Preprosto so, in to življenje, saj pesmi, ki jih pojemo, v nas, ljudeh, razumejo ogenj, ki nam »v srcih tli«, povedano s tvojo pomočjo.

OBLETNICA – Okrogla miza ob 75. obletnici

Bitka za partizansko Trnovo

V veliki dvorani Mestne občine Nova Gorica je bila 17. januarja okrogla miza ob 75. obletnici bitke za partizansko Trnovo. Z uvodnimi referati so sodelovali prof. dr. Branko Marušič, Jože Šušmelj in dr. Blaž Torkar.

Dr. Marušič je posebej poudaril, da je bilo Trnovo pri Gorici od 19. do 21. januarja 1945 prizorišče ene izmed največjih bitk primorskih partizanov. Orisal je takratne razmere v Evropi, ko so se vrstili porazi nemške vojske in se je nezadržno bližal konec nemškega rajha. Na ozemlju takratne italijanske Julijske krajine je nemško poveljstvo zbralo vse svoje razpoložljive sile (poleg nemških enot še enote italijanske X. MAS, enote srbskih četnikov in slovenskih domobrancev), da bi zavarovalo oskrbo in varen prehod umikajočih se nemških enot z Balkana. Strnitev teh sil na območju Postojnskih vrat in ustvarjanje obrambne linije na širšem območju sta napovedovala zadnjo veliko nemško ofenzivo na Primorskem marca leta 1945. Sočasno s pripravo na to ofenzivo pa je nemška vojaška oblast na italijanski fronti navezovala stike z zavezniki, da bi se jim predala, računajoč na morebitne zrahljane vezi med pripadniki protihitlerjeve koalicije po končani vojni.

Enote Mussolinijeve salojske republike so imele ob tem še svoj cilj, in sicer da bi ob uspešni ofenzivi proti partizanskemu IX. korpusu zasedle čim več slovenskega ozemlja do rapalske meje. Zato so vzpostavile svojo postojanko na Trnovem,

da bi lahko delovale na širšem območju Trnovske planote, hkrati pa tudi presekale partizanske oskrbovalne poti iz Vipavske doline. 19. decembra 1944 so Nemci začeli izvajati očiščevalne akcije, ki jih je na Trnovski planoti in v Vipavski dolini vodil general SS Odilo Globocnik. Namen ofenzive je bil stisniti partizanske enote na območju Trnovskega gozda. Obkolitveni del ofenzive se je začel z osmih izhodišč, vendar ofenziva ni v celoti uspela. Eden od razlogov nemškega neuspeha je bilo razbitje postojanke bataljona X. MAS Fulmine na Trnovem, tako imenovana bitka za partizansko Trnovo, ki jo je izvedla Kosovelova brigada s pomočjo drugih enot IX. korpusa.

Jože Šušmelj, domačin in nekdanji generalni konzul v Trstu, je podrobno opisal, kakšna vojaška formacija so bile enote X. MAS (Motoscafo Armato Silurante), ki jih je vodil grof Borghese. Delovale so v okviru enot Mussolinijeve salojske republike, vendar so bile pri tem precej samostojne. Njihova samostojnost je dejansko pomenila ohlapno disciplino: zatekanje h kriminalu, ropanju in požiganju ter mučenju in ubijanju civilistov. Na vzhodu Italije je bil njihov cilj zavarovati meje, ki jih je Kraljevina Italija dobila po mirovni pogodbi v Rapallu. V pripravah na ofenzivo proti IX. korpusu so zasedli položaje na Trnovem, kamor so poslali svoj bataljon Fulmine, okoli 250 dobro oboroženih pripadnikov. Po vojni so italijanske oblasti sodile nekaterim najbolj zloglasnim fašistom, ki

so sodelovali z Nemci, med njimi tudi poveljniku enot X. MAS, grofu Borgheseju. Obsojen je bil na dvojno smrtno kazen, kmalu zatem pomiloščen na 12 let zapora, po nekaj letih pa izpuščen na prostost. Bil je med ustanovitelji stranke MSI, neofašistične stranke, in od leta 1951 do 1953 celo njen predsednik. Umrli je naravne smrti leta 1973 v Španiji. Obsojen na smrt je bil tudi po-

veljnik bataljona Fulmine Giuseppe Orro, a so tudi njemu kazen kmalu oprostili.

Podrobno je potek bitke za partizansko Trnovo opisal zgodovinar dr. Blaž Torkar. Povedal je, da je štab IX. korpusa dal nalogo 30. diviziji, da uniči to italijansko postojanko. Štab 30. divizije je razporedil svoje brigade na vseh strateških točkah na območju Trnovskega gozda in

Banjšic. Za napad na postojanko je bila določena Kosovelova brigada. S pomočjo obveščevalnih podatkov je bil izdelan podroben načrt napada, ki ga je brigada izvedla v zelo težavnih okoliščinah. Na dan napada je bilo na Trnovski planoti precej snega in bilo je zelo mrzlo, kar deset stopinj pod lediščem. Okoli Trnovskega je bilo dvanajst bunkerjev, ki jih je bilo treba uničiti. Parti-

Borci Kosovelove brigade, ki so dosegli cilj, uničenje postojanke, so na hitro pobrali zaplenjeno orožje, hrano in opremo ter se umaknili proti Voglarjem. Po italijanskih podatkih je v bitki padlo 88 masovcev, Nemci pa so jih uspeli rešiti le 39, med katerimi je bilo sedem ranjenih, od njih so štirje med prevozom umrli. Brigada je imela v bitki 18 padlih in 28 ranjenih. Poleg Kosovelove brigade je za uspeh enako zaslužna tudi Gradnikova brigada, ki je varovala dostop iz Vipavske doline in je v bojih z Nemci imela enajst padlih in štirinajst ranjenih borcev. Po končani bitki so Nemci zapustili Trnovo, masovci pa so se umaknili celo iz Gorice.

V razpravi po predavanjih sta sodelovala zamejska Slovenca Aldo Rupel in Mirko Primožič, ki sta povedala, kako pomembno je bitka na Trnovem vplivala tudi na osvoboditev Gorice 1. maja 1945. Rajko Slokar je dodal nekaj misli o simbolnem pomenu te bitke v današnjem času. Na koncu okrogle mize se je oglasila edina še živeča obveščevalka partizanskih enot s Trnovskega, Viktorija Čebrov, ki je opisala, kako je zbirala podatke o sovražni enoti na Trnovem in njeni razporeditvi ter kako jih je pošiljala štabu divizije, da je lahko načrtoval uspešen napad na italijansko postojanko.

Okroglo mizo, ki se jo je udeležilo okoli 150 poslušalcev, je organiziralo Območno združenje borcev za vrednote NOB Nova Gorica, vodila pa jo je predsednica Katjuša Žigon.

Miloš Ložič

OBLETNICA – 75. obletnica požiga vasi Čepovan

Nemci ustrahovali in pobijali ljudi

Ob 75. obletnici požiga vasi Čepovan smo 12. oktobra lani pripravili spominsko slovesnost. Bogatemu kulturnemu programu, ki so ga izvajali učenci Osnovne šole Čepovan pod mentorstvom Zdenke Plešničar, vokalna skupina Zimzelen z zborovodjem Urošem Cejem, ki je nastopil tudi kot solist s harmoniko, in flavtistka Polona Šuligoj, so prisostvovali krajani, številni gostje in enajst praporščakov.

9. septembra 1943, ko je Italija kapitulirala, je v dolini zavlada- lo neizmerno veselje, saj so po 25 letih spet lahko govorili in peli po slovensko. Zavihrale so slovenske zastave. Nastalo je obsežno osvo- bojeno ozemlje, ki je zajemalo Če-

povansko dolino, Banjško planoto, Trnovski gozd, Šentviško planoto, Vojsko in Cerkno. Čepovan z zaselkom Dol je bil pomembno partizan- sko središče na Primorskem. V tem času so tu delovali enote 30. in 31. divizije, štab 9. korpusa, prištabne enote, brigada Triestina, ruski bataljon, ruska in angleška vojaška misija. Delovali so pokrajinski, okro- žni, oblastni in politični forumi. Po- tekale so konference in zborovanja mladine, žena, aktivistov. V okviru 9. korpusa so na tem območju de- lovale krojaške, šiviljske, čevljar- ske, kovaške in radiotelegrafske delav- nice ter žagarski obrat.

Leto 1944 je Čepovancem še po- sebno ostalo v spominu, saj so jim

Pripoved Ivane Hojak, Kmetove

Sredi vasi, kjer stoji hiša, v kateri je bila trgovina, nekaj časa mesnica, pozneje hranilnica Vipavske zadruge, so bile prvotno tri hiše: *Trdinova, Kmetova in Šuletova*. Očeta Jožefa so Nemci 27. septembra 1943 s še šestnajstimi sovaščani odpeljali na prisilno delo v Nemčijo, kjer je umrl. Tistega usodnega 12. aprila smo bile doma mama, še ne triletna sestra in jaz. Starejših bratov ni bilo. Rihard je bil v Franciji, Milan pa se je pridružil partizanom. Nad dolino sta v dopoldanskem času prileteli dve nemški letali. Zaokrožili sta nad vasjo, začeli odmetavati bombe in obstreljevati hiše z zažigalnimi izstrelki. Bilo je grozno, zavladal je preplah, ki ga je težko opisati. Mama Marija je bila ranjena. Zgrabila je mlajšo sestro Heleno in zbežale smo iz hiše. Živali v hlevu so zgorele, ker jih ni bilo mogoče rešiti. Izgubili smo junico, prašiča in ovco. Zbežale smo v Kofolova čela, da smo se umaknile pred izstrelki in ognjem. Ničesar nismo rešili iz hiše. Samo jokale smo. Ko so letala odletela, smo odšle na mamin dom, k starim mami *Ujberovi* Pepi Pod goro. Majhna hiša je stala za zdajšnjo *Kmetovo hišo*.

Še ni minilo pol leta, ko nas je spet doletela podobna usoda. 10. oktobra 1944 je zjutraj nemška posadka Alpenjäger obkolila vas. Proti poldnevu so vdrli vanjo in ukazali vsem civilistom, naj se zberejo v cerkvi, češ da bodo bolj varni pred streljanjem. Dva nemška vojaka sta bila ves čas na straži za kapelico tik pred cerkvijo. Bili smo prestrašeni v

pričakovanju najhujšega. 82-letni Jože Bremec je pogledal skozi vrata, da bi videl, kaj se zunaj dogaja, in že ga je pokosil rafal mitraljezca, da se je mrtev zrušil na cerkveni prag. Župnik Kretič ga je ves čas pregovarjal, naj ne hodi ven, a ni pomagalo. Kričali smo od strahu, jokali in se objemali. Z mamo in sestro smo se stiskale v kotu, kjer so krstili otroke. Nemci so ta čas požigali. Ogenj je zajel še preostalih 22 hiš, med njimi tudi hišo Ujberove Pepe, naše none. Nas so pozneje postrojili pred cerkvijo z namenom, da nas postrelijo. Naklep pa se jim ni v celoti izšel, ker so dobili ukaz, da morajo na pomoč napadeni enoti na Predmeji. Tako so bili zaprti Čepovanci rešeni.

Hiš v Čepovanu, kamor bi se lahko zatekli, ni bilo več. Me štiri smo šle stanovat v Dol v Ivančetovo hišo. Spale smo v dveh posteljah, mama, nona in midve s sestro. Partizani so spali na kmečki peči. Tam smo bile tri mesece. Preselili so nas k Šrajberju blizu Močil, kjer je bila tudi partizanska bolnišnica. Po vsej hiši je smrdelo po jodu, ki so ga uporabljali za razkuževanje ran. Spale smo v nadstropju. Po vojni so nam postavili barako na vrtu današnje *Kmetove hiše*. Še zdaj me stresne, koliko mraza smo prenesle v tej baraki. Temperatura se je v baraki spustila do –11 stopinj. Imeli smo malo »odetve«. Sneg je v notranjost prodiral skozi špranje, bili smo skoraj brez hrane in obleke. Leta 1949 smo se vselili v novo hišo, kamor sta se vselila še dva druga človeka brez strehe nad glavo.

Mara Bolčina

Nemci kar trikrat požigali domove in jih ustrahovali. Prvič se je to zgodilo 12. aprila. Sovražnik je izvedel, da se na tem območju zadržuje štab 9. korpusa. Hoteli so ga presenetiti in uničiti. Pogorelo je 23 hiš in dve gospodarski poslopji. Žrtvi tega napada sta bila tudi dva domačina. Sredi julija se je v vas vrnil štab 9. korpusa in 30. divizije. Nemci so spet sprožili ofenzivo iz goriške smeri in Idrije. 26. julija so partizanske enote odbile napad, ker pa je bila premoč Nemcev prevelika, so se prebile v zavetje Trnovskega gozda. 27. julija so Nemci najprej z minometi napadli vas, nato pa vanjo vdrli ter začeli požigati hiše. Deset hiš so porušile mine, v dvanajst hiš pa je bil ogenj podtaknjen.

8. oktobra so Nemci začeli novo ofenzivo z namenom, da požgejo še druge hiše, ki so dajale zavetje partizanom. Nemška kolona je v Čepovan prispela 10. oktobra. Nemci so tisti dan požgali še 22 hiš. Ob koncu vojne je bilo požganih ali porušanih 67 hiš in šest hlevov. Nepoškodovanih je ostalo samo pet stavb. Tik ob koncu vojne so v vasi Dol 3. marca 1945 požgali še deset hiš in tri hleve. Gorele so tudi sosednje vasi: Dolenji Lokovec, Lokve in Lazna. Po vojni so ljudje obnovili manj hiš, ker jih je veliko odšlo s trebuhom za kruhom. So pa takrat 10. oktober razglasili za krajevni praznik, praznik spomina na strašne čase vojne.

Radoslav Bolčina

Spominska slovesnost ob 75. obletnici požiga vasi Foto: Mara Bolčina

KOLUMNA

Jože Pogljajen

Skušnjave tajnega glasovanja

Ko tole prebirate, je najbrž že jasno, ali bo predsednik republike parlamentu v izvolitev predlagal novega predsednika vlade ali ne, s čimer se bo končalo več kot mesec dni trajajoče nepredvidljivo barantanje med SDS in trojčkom strank (SMC, NSi in Desus) o tem, kaj kdo s to novo vladno koalicijo v primerjavi z morebitnimi predčasnimi majskimi volitvami dobi in kaj morebiti izgubi. Toda če bi torej Pahor predlagal Janšo za mandatarja, bi bi bil to šele prvi korak oblikovanja tretje Janševe vlade v petnajstih letih. Eno je namreč dogovor omenjenih strank, drugo pa je glasovanje v našem po zadnjih volitvah precej nepredvidljivem parlamentu. Ta lahko koalicijski dogovor potrdi, lahko pa se seveda tudi zgodi, da bi kakšen glas zmanjkal, saj ustava zapoveduje tajne volitve.

Vsekakor ima ta določba dva obraza. Na eni strani preprečuje pritisk strankarskih vodstev na poslance, kako naj glasujejo. Je torej v soglasju z ustavno določbo, da so poslanci predstavniki vsega ljudstva, in zato niso podložni ukazom iz strankarskih central. Res pa je tudi, da tajno glasovanje omogoča, recimo temu, nedovoljeno in pred volivci skrito trgovino z glasovi pod mizo. Ko so očetje naše ustave s pokojnim Francetom Bučarjem na čelu – sekretar ustavne komisije je bil takrat poznejši premier in zdaj zunanji minister Miro Cerar – razmišljali, kaj zapisati v 111.

Ne glede na to, da je glasovanje formalno tajno – čeprav ne gre izključiti različnih prijemov vodstev strank, od podpisovanja do fotografiranja glasovnic, da nadzirajo, kako njihovi poslanci tajno glasujejo – odločitev za večino poslancev vendarle ne bo tako zelo lahka.

člen (volitve predsednika vlade), so imeli na mizi tudi predlog, da bi mandatarja imenoval kar predsednik republike neposredno. S tem bi odpadka dilema, ali tajno ali javno glasovanje. Toda na napol demokratičnih volitvah leta 1990 zmagovitemu Demosu ni bilo prav nič od tega, da bi takratni nesporni favorit za predsednika republike Milan Kučan – ta je pozneje res zmagal dvakrat zapored – krojil vlado, zato so tudi ta in vsi drugi predlogi o pomembnejši vlogi neposredno izvoljenega predsednika republike pri vodenju države zelo hitro šli z dnevnega reda. In ostalo je pri tajnem glasovanju o mandatarju, ki ga predsednik republike lahko državnemu zboru zgolj predlaga.

Ne glede na to, da je glasovanje formalno tajno – čeprav ne gre izključiti različnih prijemov vodstev strank, od podpisovanja do fotografiranja glasovnic, da nadzirajo, kako njihovi poslanci tajno glasujejo – odločitev za večino poslancev vendarle ne bo tako zelo lahka. Izjema so poslanci Janševe SDS, ki vedno glasujejo, kot se za janišistični glasovalni stroj spodobi – strumno in enotno kot eden. V večjih dilemah so poslanci preostalih treh strank morebitne Janševe koalicije. Zlasti poslanci SMC bi z glasovanjem zanj zapečatili svojo in tudi usodo stranke na naslednjih volitvah. A bi zato – kot tolažilno nagrado – še za kakšno leto, največ dve ohranili ne tako slabo plačane in dokaj udobne poslanske službe. Glavno nagrado, to je donosen turistično-hotelirski posel z državnim denarjem, bi verjetno dobil šef SMC Počivalšek. Z glasovnicami proti pa bi omogočili predčasne volitve, ki bi bile konec aprila ali v začetku maja. Strankarski barometri sicer napovedujejo, da je stranka SMC pri volivcih zapravila vse posojilo in ne bo prestopila praga parlamenta. Posamezni njeni poslanci vendarle imajo na predčasnih volitvah nekaj možnosti, da obdržijo poslanske sedeže – če zdaj prestopijo h kakšni drugi stranki. Zato je skoraj gotovo, da vsi poslanci ne bodo glasovali za Janševo vladno koalicijo. Vprašanje je samo, kakšno bo razmerje.

Čeprav na prvi pogled ni videti tako, tudi poslanca NSi ni lahko. So nekako v vlogi tistega znamenitega osla, ki je poginil od lakote, ker se ni mogel odločiti, ali bi jedel z levega ali z desnega kupa sena. Za povrh imajo tudi slabe izkušnje. Za sodelovanje v Janševi vladi so enkrat že plačali visoko ceno: volivci so jih pustili pred pragom parlamenta. Po drugi strani jih med volivci te krščanske stranke ni tako malo, ki bi zavržitev sodelovanja z Janšo imeli za izdajo stranke, kar pri morebitnih predčasnih volitvah najbrž tudi ne bi minilo brez negativnih posledic. Kot kaže, to, kaj bo z njihovo stranko na volitvah, še najmanj zanima večino od petih poslancev stranke DeSUS, saj je kmalu po prihodu Erjavca stranka upokojencev le še po imenu. Seznam odločitev v prid upokojencev je namreč zelo kratek. No, zdaj je na čelu nova metla, a kaj, ko se poslanci te stranke za novo predsednico sploh ne zmenijo! Njim je pomembno, da poslansko plačo dobivajo še nekaj časa in potem odšepajo v – penzijo. Stranka pa na smetišče slovenske parlamentarne zgodovine.

Prav lahko se tudi zgodi, da bi za Janševo koalicijo za zaveso tajnih volitev glas prispevali tudi nekateri poslanci iz protijanševske koalicije, da bi ohranili poslansko službo in udobno iz opozicije napadali novo vlado ter si s tem nabirali točke za redne volitve leta 2022. Tudi zato je izid izbire novega mandatarja tako zelo nepredvidljiv.

SPOROČILA

Zgodovinski spomin in potvarjanje (zloraba) zgodovine

Predsedstvo Zveze združenj borcev za vrednote NOB Slovenije je na svoji redni seji 14. januarja 2020 sprejelo stališča ob Resoluciji Evropskega parlamenta o pomenu zgodovinskega spomina za prihodnost Evrope. Predstavljamo vam povzetek stališč predsedstva ZZB v obliki sporočila za medije, celotno stališče s prilogami pa si lahko preberete na spletni strani časopisa Svobodna beseda:

<https://www.svobodnabeseda.si/>

Sporočilo za medije

Letos se bomo v Evropi in drugje po svetu spomnili 75. obletnice konca druge svetovne vojne, to je zmage sil zaveznikov nad silami osi, nosilci nacistične in fašistične ideologije. V skladu s kulturo negovanja korektnega in spoštljivega zgodovinskega spomina se bomo v ZZB spomnili znanih zgodovinskih dejstev o tej zmagi, na katerih temelji današnja Evropa, in o osvoboditvi našega naroda. Da je to potrebno in nujno, potrjujejo različne manipulacije, izkrivljanja, potvarjanja in zlorabe zgodovine za današnje politične potrebe, pa tudi dejstvo, da se po vsej Evropi in tudi v nekaterih drugih državah pojavljajo skupine, ki malikujejo spomin na oba totalitarizma, različne oblike sodobnega neofašizma in zgodovinski revizionizem.

75. obletnica zmage nad nacizmom in fašizmom je priložnost za pošten in zgodovinsko korekten spomin na temelje odnosov v Evropi in svetu po drugi svetovni vojni. V ZZB smo kritični do Resolucije o pomenu zgodovinskega spomina za prihodnost Evrope, ki jo je Evropski parlament sprejel septembra 2019. Menimo, da se moramo s preteklostjo sprijazniti in jo sprejeti takšno, kakršna je bila, v dobrem in slabem, in ne dovoliti, da bi obremenjevala sedanjost in skupno delovanje za prihodnost. Podpiramo verodostojno zgodovinopisje, ki je opora takim prizadevanjem – za to, da bi se v EU in Evropi uresničevali projekti miru, solidarnosti, sodelovanja in ustvarjanja skupne blaginje. Obsojamo totalitarizem, njegove pojave oblike v preteklosti in nič manj njegove današnje pojave oblike. ZZB zavrača resolucijo in ocenjuje, da ni prispevek k objektivnemu zgodovinskemu spominu in celovitemu razjasnjevanju zapletenih zgodovinskih dejstev, okoliščin in odnosov v prejšnjem stoletju, odpravljanju napetosti, ki izhajajo iz polpretekle zgodovine, ter boljšemu medsebojnemu razumevanju, še najmanj pa prispevek k resnemu zgodovinopisju. Je bolj propagandni in politični dokument, ki kompleksno in tragično zgodovino 20. stoletja izkorišča za dnevnopolitične potrebe. Je žalitev spomina na vse tiste, ki so boj proti fašizmu in nacizmu razumeli kot boj za pravični svet, in tudi zanika

zgodovino EU, ki je nastala na temeljih protifašističnega boja, kar je še danes eden od njenih ciljev.

Resolucija nesprijemljivo predstavlja vzroke za izbruh druge svetovne vojne, popolnoma pa ignorira zavezniško koalicijo in njeno zmago nad nacizmom in fašizmom v tej vojni. Tudi glasovanje o njej in glasovanje o Resoluciji OZN proti povečevanju nacizma konkretno razkrivata, da v EU ni enotnega pogleda na vzroke za izbruh druge svetovne vojne. Zamenjuje vzroke in posledice zanj ter zamolčuje, kaj so bili dejanski interesi (gospodarski, politični, tudi razredni), ki so pripomogli k prvi in tudi drugi svetovni vojni, ki sta skupaj vzeli 125 milijonov človeških življenj.

Pakt Ribbentrop-Molotov, sicer tragična epizoda, ni tista točka v zgodovini, okoli katere je treba pisati resolucije o prihodnosti Evrope – če gledamo nanjo kot Evropejci. Druga svetovna vojna je bila vse kaj drugega kot le vprašanje »delitve« Poljske ali sovjetska zasedba oziroma aneksija pribaltskih držav. Evropo so si pred drugo svetovno vojno skupaj z nacisti in fašisti delile tudi druge »demokratične« države, ki so si skupaj z nacizmom in fašizmom tudi prisvajale tuja ozemlja. Povojna delitev Evrope na dva bloka pa je bila posledica povojnih delitev sveta med velikimi silami.

Resolucija neutemeljeno enači Sovjetsko zvezo z Nemčijo v krivdi za začetek druge svetovne vojne. V

Resolucija neutemeljeno enači Sovjetsko zvezo z Nemčijo v krivdi za začetek druge svetovne vojne.

celoti pa zamolči nedvoumno velik prispevek sovjetske armade in prebivalstva k zmagi zavezniške koalicije, del katere je bila tudi Sovjetska zveza, nad nacifašizmom! S tem v celoti zamolči odgovornost tudi zahodnoevropskih držav za izbruh druge svetovne vojne. Prav tako nikjer izrecno ne govori o usodi slovenskega naroda, pa bi še kako morala: edini smo bili kot manjvreden narod obsojeni na izginotje, ki je med prvimi občutil nasilje fašizma in ki se je med prvimi v Evropi tudi uprl zlasti raznarodovanju (naj med številnimi protifašisti omenimo tržaško Borbo, pripadnike organizacije TIGR, ki jih številni v Italiji danes še vedno označujejo za teroriste). Tudi o tem resolucija molči – v imenu domnevnega zgodovinskega spomina.

Resolucija poziva, da bi morala tragična preteklost Evrope še naprej služiti kot moralni in politični navdih za soočenje z izzivi današnje sveta. Pisana s selektivnim nizanjanjem dejstev na kvečjemu pripomore k obujanju sovraštva. Zgodovine ne more predpisati nobena resolucija.

J. A.

ČESTITKA

*Vsem
ženskam,
ženam,
dekletom
in materam
čestitamo
za 8. marec,
dan žena,
in 25. marec,
materinski
dan*

SPOROČILA

75. obletnica osvoboditve

Obveščamo vas, da bo Zveza združenj borcev za vrednote NOB Slovenije kot osrednji zgodovinski dogodek tega leta praznovala 75. obletnico osvoboditve. Slogan tega prelomnega dogodka je: **»Zmaga. Svoboda. Slovenija.«**

Osrednja dogodka ob praznovanju obletnice bosta slovesnosti ob dnevu zmage v **Ljubljani**, in sicer v soboto, 9. maja 2020 ob 14. uri na Trgu republike, in **na Poljani pri Prevaljah** ob obletnici zadnjih bojev druge svetovne vojne na evropskih tleh v soboto, 16. maja 2020, ob 11. uri pri spomeniku Svobodi in miru.

SVOBODNA B E S E D A je glasilo ZZB za vrednote NOB Slovenije za domoljubna, socialna, gospodarska, politična, zgodovinska in kulturna vprašanja doma in po svetu. Izhaja vsak zadnji petek v mesecu.

Izdajatelj: ZZB za vrednote NOB Slovenije
Zanj: Marijan Križman, predsednik
Uredniški odbor: mag. Blaž Kavčič (predsednik) dr. Maca Jogan, Metka Mencej, Mitja Meršol, dr. Cvetka Hedžet Tóth
Odgovorni urednik: Janez Alič
telefon: 041 686 322
elektronski naslov: svobodna.beseda@gmail.com
Oblikovanje: Vid Brezočnik
Jezikovni pregled: Mirjam Furlan Lapanja

Naslov uredništva in naročnin:
ZZB za vrednote NOB Slovenija,
Einspielerjeva ulica 6, 1000 Ljubljana
telefon: (01) 434-44-45; **fax:** (01) 434-41-17
romana.jemec@zzb-nob.si

IZOBRAŽEVANJE

Vzgoja za državljansko kulturo v osnovni šoli

Maca Jogan

Na ravni osnovne šole se v slovenski družbi sistematično izobraževanje začne s predmetom *Državlјanska in domovinska vzgoja ter etika* (DDKE), ki se izvaja v sedmem razredu v obsegu 35 ur. Pri pouku tega predmeta učeče osebe (po lastni izbiri) uporablja različne učbenike, ki so napisani v skladu z učnim načrtom. Splošna ciljna usmeritev DDKE je v celoti sprejemljiva, saj naj bi sistema-

podlaga za poučevanje in usvajanje potrebnega znanja. V nadaljevanju bo pozornost usmerjena v nekatere značilnosti učbenikov z vidika ciljev tega predmeta in njegove vsebinske umeščenosti v zgodovinsko dinamiko. Kako so spoštovani zlasti cilji, ki zadevajo RS kot skupnost državlјanov, bomo preverili z analizo petih učbenikov, ki so v rabi v šolskem letu 2019/20. To so:

1) Justin, Janez (ur., 2013): *Državlјanska in domovinska vzgoja ter etika*. 2) Mahmoud,

»Jugoslaviji«, mimogrede – brez ustreznega naslova) na to, da »si je vso oblast prilastila politična stranka komunistov, ki jo je vodil Josip Broz Tito. Komunisti so ... uvedli totalitarni režim« (27). Ob besedilu so tudi vizualne ponazoritve, ki dodatno krepijo predstavo o totalitarizmu in njegovi glavni zločesti obliki – komunizmu. Pri pretresljivi podobi taboriščnikov iz koncentracijskega taborišča (Auschwitz) je sicer omenjen nacizem, vendar je takoj zatem napis, da je »množične zločine nad svojimi državlјani izvrševala komunistična oblast v Sovjetski zvezi Tudi v Jugoslaviji« (32). Niti besedice ni o samoupravnem socializmu, o posebnostih življenja v zvezni državi (SFRJ), ki so jo občutno ločile od »komunističnih« držav vzhodnega bloka. Prav tako niso niti omenjene posebnosti razvoja Slovenije v primerjavi z drugimi republikami

ki se je zavzemala za odpravo zasebne lastnine«.

K negativni podobi »komunizma« prispeva tudi obravnava kršitev človekovih pravic v oddelku »Stanje človekovih pravic v Sloveniji«, v enoti »Povojni izvensodni poboji«; tu je vsebina predstavljena s sliko in podnapisom: »V Kočevskem rogu se nahajajo brezna ubitih v množičnih izvensodnih pobojih ob koncu druge svetovne vojne«, osnovno besedilo pa sporoča: »Neposredno po koncu druge svetovne vojne so se zgodili množični poboji vojnih ujetnikov in civilnega prebivalstva. Bili so usmrčeni brez sodne obravnave in dokazane krivde. Za poboje še do danes nihče ni kazensko odgovarjal. Po vsej Sloveniji je evidentiranih okoli 600 množičnih grobišč.« (58) O dogajanju med vojno vlada praznina.

Krčenje podobe družbenega razvoja pred samostojno državo Slo-

pa v učbeniku ni najti besedilnega pojasnjevanja o zgodovinskem ozadju sedanje države. Praznina v predstavljanju »predzgodovine« samostojne RS se kaže tudi v petem učbeniku (Černigoj, Žvelc), ki je sicer učencem najbolj prijazen in edini, ki vsaj natančno poimenuje državne tvorbe, v katerih je potekal razvoj slovenske narodne skupnosti pred nastankom RS.

Krčenje je navzoče tudi pri predstavitvi »patriotizma«, saj obravnava v zadnjih dveh učbenikih preprosto molči o času, ko je bilo domoljubje na najhujši preizkušnji v zgodovini slovenskega naroda. Obravnava domoljubja (patriotizma) je v četrtem učbeniku dopolnjena le s fotografijo R. Maistra (27), v petem pa sta ji dodana podnapis o njegovem zgodovinskem dejanju in sklep: »Njegovo dejanje je primer patriotizma – predanosti svoji državi.« (31).

Ob tem, ko je umestitev tega vzorniškega lika vsekakor primerna spodbuda za razvijanje patriotične naravnosti učencev, pa se lahko vprašamo, ali ni v poznejšem boju za obstanek narodne skupnosti nobene osebe ali dejanja, ki bi spodbujalo občutek pripadnosti prav tej skupnosti kot eni izmed mnogih v EU (27 članic). Ali lahko k ponosu na nacionalno pripadnost in zavzetost za miroljubno sobivanje prispevajo le splošne razlage in opredelitve človekovih (in otrokovih) pravic? Po čigavih merilih naj mladi ne dobijo možnosti seznanjanja s svobodo- in domoljubnimi dejanji v času NOB, ko pa v nekaterih drugih evropskih državah svojega odporiškega gibanja zoper nacizem (ali fašizem) ne izključujejo iz zgodovinskega spomina, ob katerem se oblikujejo lastnosti posameznikov za sedanje in prihodnje obnašanje in delovanje?

Naključna ali namerna pristranskost?

Če bi se molk o odločilnem obdobju v razvoju slovenske narodne skupnosti pojavil samo v enem ali največ dveh učbenikih DDKE, bi lahko to dojel kot naključje ali kvečjemu kot posledico in izraz mnoštva perspektiv in gledanju na zgodovino. Ker pa je ta vsebinska vrzel splošna značilnost vseh pregledanih virov, lahko domnevo upravičeno nadomesti prepričanje, da pristranskost v predstavljanju »predzgodovine« demokratične RS ni naključna, temveč hotena posledica prevladujočega toka sprejemanja zgodovinskih dejstev.

Pri pretresljivi podobi taboriščnikov iz koncentracijskega taborišča (Auschwitz) je sicer omenjen nacizem, vendar je takoj zatem napis, da je »množične zločine nad svojimi državlјani izvrševala komunistična oblast v Sovjetski zvezi«.

tično razčlenjeni pouk prispeval k razvoju politične pismenosti in kritičnega mišljenja; ob tem pa naj bi razvijal tiste veščine, ki omogočajo »dejavno vključevanje učencev v družbeno življenje«.

Usposabljanje učencev za delovanje v konkretni slovenski družbi temelji na vsebinskem sklopu (RS kot skupnost državlјanov, narodna pripadnost in državlјanstvo, patriotizem) z bolj natančno določenimi operativnimi cilji, med drugim »učenci pridobijo osnovna spoznanja o nastanku RS«; »razvijejo sposobnost razlikovanja med narodno in državljansko identiteto; razvijajo pozitiven odnos do svoje državljanske skupnosti«. Zadnji vsebinski sklop je za neposredno ozaveščanje in delovanje posebno pomemben, saj bo verjetno večina mladih (kljub odhajanju v tujino) ostala na tem ozemlju v tej državi, preprosto v svoji domovini.

Pri predmetu DDKE se učenci prvič srečajo s to tematiko, saj je sistematično podrobneje obdelana šele v devetem razredu pri zgodovini. Pri DDKE seveda ni mogoče obširneje obravnavati »predzgodovine« RS, zato je v kratkih in jedrnatih predstavitvah še toliko bolj pomembno, kaj in kako je vanje vključeno, katere vsebine pa so preprosto izpuščene.

Kako se uresničujejo vzgojni cilji?

Ob številnih možnih virih informacij v sedanjosti učbeniki niso edini pripomoček pri seznanjanju učencev s predpisano snovjo, so pa gotovo izjemno pomembna (skupna)

Daša Ganna, Tawitian Elissa, Zupančič, Mateja (2018): *Jaz, midva, mi* 7. 3) Hafner, Iztok et al. (ur. Eva Klemenčič, 2018): *Domovinska in državljanska kultura in etika*. (prvi natis, prva izdaja). Zasnova: J. Justin. 4) Karba, Pavla, Darja Lasič, Nataša Jesenko (2018): *Domovinska in državljanska kultura in etika* 7. 5) Černigoj Matej, Maša Žvelc (2013): *Svet smo mi* 7.

Skupna značilnost vseh učbenikov se kaže v tem, da je operativni cilj, ki določa, da: »učenci pridobijo osnovna spoznanja o nastanku RS«, uresničen pomanjkljivo, enostransko in z veliko luknjo v navajanju zgodovinsko pomembnih dejstev za obstoj skupnosti do nastanka samostojne države. Podajanje »osnovnih spoznanj« se v učbeniških razlagah (in ilustracijah) v glavnem opira na dihotomni model družbene urejenosti, z »demokracijo« na eni in »totalitarizmom« na drugi strani. Takšna delitev vsebuje poenostavljene razlage, ki temeljijo na izenačitvi fašizma, nacizma in komunizma. Komunizmu kot glavni sestavini »totalitarizma« pripišejo pretežno le negativne, zločinske lastnosti, temu nasproten plod »zahodne civilizacije« pa je »demokracijski« red, ki je značilen za RS po odpravi »komunizma«. V nadaljevanju bodo predstavljeni primeri takšne prakse iz zgoraj omenjenih učbenikov.

Komunizem in nasilje

V učbeniku J. Justina (1) je v kratkem opisu nastanka RS takoj opazna enostranska podoba »dela države«, ki skrči vse dogajanje (v

(policentrični razvoj, odprte meje, vloga SZDL itd.).

V drugem učbeniku (Mahmout in drugi) se za naslovom »Kako je nastala Republika Slovenija?« odgovor začne v »predzgodovini« (od 15. stoletja naprej), na koncu časovnega traku (v šestem stavku) pa je skrajno skopo predstavljena zadnja doba pred plebiscitom. Pri »Oblikovanju slovenske narodne identitete« (33) letu 1918 sledi kar 1991, popolnoma je preskočeno tudi prelomno obdobje odpora v času druge svetovne vojne, ko je bil celovito ogrožen obstoj narodne skupnosti; ni sledi o okupaciji, kolaboraciji in NOB, tu ni fašizma ali nacizma, je le splošna opredelitev totalitarizma in njegovih slabosti, pozneje pa je težišče le na komunizmu (41), ki je v okvirčku (Slovarček) opredeljen kot »totalitarna družbenopolitična ureditev,

venijo je navzoče tudi v tretjem učbeniku (Hafner et al.), ki ga s prej omenjenima družita ob splošnem tudi posebno poudarjanje strpnosti do vere in verujočih (23, 57–69) ter pojasnjevanje svetovnega dogajanja po drugi svetovni vojni z »dvema blokoma« brez omenbe npr. gibanja neuvršenih.

Evropskost, patriotizem in vzorniki

Izrazito v evropsko sodobnost je usmerjen četrti učbenik (Karba in drugi), kar se kaže že v uvodnem nagovoru učencem: »V državah EU je skupen cilj celotnega šolskega sistema vzgajati mlade v duhu etičnih vrednot, predvsem v razumevanju in sprejemanju mnogovrstnih človeških različnosti ter aktivnega odgovornega državlјanstva in domovinske pripadnosti«. (5) Ob tej – za prihodnost prijazni – usmeritvi

SPOROČILA – Izjava Koordinacije veteranskih in domoljubnih organizacij Slovenije

Italijansko spreminjanje zgodovinskih dejstev

Nas člane Koordinacije veteranskih in domoljubnih organizacij Slovenije so dogodki in izjave pred letošnjim dnevom spomina in na srečanjih na ta dan v sosednji Italiji znova navdali z začudenjem in zaskrbljenostjo, pa tudi s strahom. V poslanici predsednika sosednje države smo znova poslušali očitke o protiitalijanskem sovraštvu in nešteti nedolžnih žrtvah genocida v fojbah, o etničnem čiščenju, kot da ni bilo prej v zgodovini nobene-

ga fašističnega zatiranja, mučenja, izгона, kratenja temeljnih človečanskih pravic, narodnega obstoja in dostojanstva stotisočev slovenskih in hrvaških prebivalcev, vključenih italijanskih držav. Pri tem se žal ne moremo znebiti primerjave s podobnimi trditvami in na njih temelječimi zahtevami in delno tudi prakso v času fašizma, za katerega smo verjeli, da naj bi bil z zmago protifašističnih sil ob koncu druge svetovne vojne trajno presežen.

Zato v domoljubnih in veteranskih organizacijah Slovenije odločno nastopamo proti takim zlonamerinim poenostavitvam in spreminjanju zgodovinskih dejstev. Prizadevali si bomo, da se jasnost in odločnost v tej smeri dosledno uveljavita v izjavah in delovanju vseh odgovornih v naši državi, hkrati pa bomo podprli tudi prizadevanja, da se podobna praksa prepreči tudi v Evropski uniji oziroma se v tem okviru opredeli kot nespremenljiv

vzorec razmerij med njenimi članicami. Dodajamo, da smo v veteranskih in domoljubnih organizacijah velikokrat presenečeni nad tem, da naši najvidnejši politični voditelji zgolj na splošno obsojajo take poskuse. Zavedamo se ljudske modrosti, da tisti, ki molči, devetim odgovori, pa vendar nas prav zgodovinski primeri prepričujejo, da lahko molk pomeni tudi tiho pristajanje na izpostavljene in kar naprej izražene trditve in zahteve.

Zveza društev General Maister, Drštvo za negovanje rodoljubnih tradicij organizacije TIGR Primorske, Zveza združenj borcev za vrednote narodnoosvobodilnega boja Slovenije, Zveza društev vojnih invalidov Slovenije, Zveza veteranov vojne za Slovenijo, Zveza slovenskih častnikov, Zveza policijskih in veteranskih društev Sever, Zveza društev in klubov MORIS, Zveza društev civilnih invalidov vojn Slovenije

SPOMINI – Frančiška Hut iz Domžal

Domobranci so vedeli zanjo

Zanimivo dogajanje iz časa druge svetovne vojne je razkrivala terenska aktivistka Frančiška Huth iz Domžal, rojena Kovač v Podgorici. Še v pozni starosti se je živo spominjala medvojnih dogodkov. Umrla je v 99. letu starosti. Njeno pričevanje je zabeleženo v zborniku Svoboda – plačilo za žrtve, ki je leta 2017 izšel pri Združenju borcev za vrednote NOB Domžale.

Sedem let pred drugo svetovno vojno se je Frančiška, stara šele petnajst let, zaposlila v Saturnusu v Ljubljani. Že dokaj kmalu si je kupila kolo, s katerim se je vozila v službo, pozneje pa prevažala pošto in druge pošiljke k partizanom. Meja med Nemčijo in Italijo je bila med vojno v Šentjakobu, kjer je bil star železniški most.

Ali boš ti tole nesla naprej?

Kurirsko delo Frančiške se je po njeni pripovedi začelo preprosto. »Nekdo na odporniški strani mi je rekel: 'Ali boš ti tole nesla naprej?' Očitno so mi zaupali. Rekli so mi, naj nesem pošto nekam, nikoli nisem brala teh pošiljk, ker sem se tudi bala. Nemške postojanke v bližini so bile zelo močne, na primer v Domžalah nasproti železniške postaje. Neki domobranec iz bližnjega kraja me je nagovarjal, ali bi hotela hoditi z njim kot dekle, ker pa tega nisem želela, je bil do mene še posebno sovražen.«

Med vojno je bila Frančiška zaposlena v tovarni Induplati v Jaršah, saj je bil Saturnus na italijanskem okupacijskem območju, Induplati pa na nemškem. »Za partizane smo najraje zbirali denar, ker je bilo to najlažje. Hrano, oblačila ali druge stvari je

temveč iz sosednje hiše, zato so jo pustili pri miru. Tisti dan sem vstala zelo zgodaj in sem šla pogledat okoli hiše, ko sem pri sosedu zaslišala zelo močno govorjenje. Malo sem še postala, ko sem slišala sosedovo mamo, ki je govorila: »Kamor bodo šli drugi, bom šla tudi jaz.« Vrnila sem se v kuhinjo in vprašala mamo, kaj pa ima jo pri Bogonarjevih. Pa mi je dejala: »Tiho bodi, obleci se in beži!« Zelo se je bala, da bi Nemci prišli tudi k nam, saj je vedela, da imam jaz nekaj s partizani. Hitro sem se oblekla in odšla v sotesko pod hribom v Podgorici. Tam sem bila vse dopoldne.«

Doma so Frančiški povedali, da so prišli sosedovo mamo, tri hčere in dva sinova, ki sta bila v partizanih in sta se oglasila doma, pa še aktivista. Vseh sedem je zgorelo v hiši. Očitno je šlo za izdajo.

»Za nas doma je bilo neprijetno, ker smo bili čisto blizu gozda. Partizani so pogosto prihajali k nam, največkrat po hrano, včasih so se preoblekli. Še posebno pogosto so prišli po tistem, ko se jim je pridružil eden izmed mojih bratov. Nikoli se niso preveč zadrževali, prihajali so največkrat zvečer.«

Pošta k Jurjevčevim na Limbarsko goro

»Večkrat smo se skrivali, saj smo dobivali namige, da bi lahko domobranci ali Nemci prišli ponoči in koga aretirali. Najmlajšega brata Milana, ki je komaj dobro dopolnil 16 let, so prišli iskat domobranci in ga izročili Nemcem, pristal je v nekem mladinskem taboru v Avstriji.«

Pošto in druge stvari je Frančiška kot terenska aktivistka med vojno prenašala k Jurjevčevim na Limbarsko goro. Partizani so medtem že pripravili pošto ali pošiljko za nazaj. Vabili so jo v terensko odporniško organizacijo, vendar ni hotela vstopiti, ker je morala pomagati doma. Domobranci so slutili, da dela za partizane, niso pa bili povsem gotovi, ker niso imeli dokazov.

Jurjeva Francka je največ hodila na vezo na Limbarsko goro. To se je navezovalo tudi na brata, saj je bilo treba včasih nesti kaj večjega. »Na poti proti Moravškemu ni bilo preveč težavno. Partizanska straža me ni ustavljala. Na Limbarsko goro sem se peljala največkrat popoldne ali zelo zgodaj zjutraj, recimo ob sedmih. Največ sem se morala peljati skozi Domžale, nisem pa mogla skozi lhan do Doba in tam čez. Ker sem hodila v službo v Induplati v Jaršah, nisem bila sovražnikom preveč sumljiva. Na Limbarsko goro sem se peljala vsaj enkrat na teden. Ceste so bile še makadamske in kar v redu prevozne.

Za partizane smo dobivali tudi cigarete iz Ljubljane. Nekoč me je na poti proti Dragomlju ustavil domobranec. Bil je v civilni obleki in neoborožen in me je spraševal, kaj imam v cekarju, kjer sem imela polno cigaretnih skatel. Dalj časa me je nadlegoval, ko sem mu jih nekaj dala, me je pustil na miru. Že prej je opazil, da sem se peljala čez železni Šentjakovski most. Čez Savo je bila tudi kurirska pot. Tako je preverjal, ali delam za partizane.« Frančiška je skrbela tudi za nečaka Toneta, ki je prišel v Podgorico leta 1942. Njegovega očeta, partizana, so ubili v Polju, mamo pa aretirali in otrok je ostal sam.

Jože Skok

Frančiška z nečakom Tonetom na domačiji v Podgorici leta 1944

bilo zelo težko prinašati v tovarno pa tudi iz nje, saj smo bili pri vstopu in izstopu pod nadzorom. Za sodelavce sem vedela, kdo dela za partizane, vendar sem se delala, da tega ne vem, vse zaradi konspirativnosti. Ves čas smo se zelo bali izdajalcev.«

Po kapitulaciji Italije se je Frančiška znova zaposlila v Ljubljani, saj ni bilo več meje čez Savo pri Šentjakobu. Delala je v tako imenovani škrnicelj fabriki, poznejši Kartonažni tovarni v središču mesta.

Tiho bodi, obleci se in beži

Najhuje je bilo avgusta 1944, ko so Nemci pri sosedih Bogonarjevih požgali domačijo. »Le malo je manjkalo, da niso pokončali še moje mame, ki se je zadrževala v bližini. Pa je neki Nemec zavpil, da ona ni iz te,

HOLOKAVST – Jeruzalem in Lendava

Predsednik Pahor s preživelimi internirankami v Auschwitzu

Predsednik Republike Slovenije Borut Pahor se je 27. januarja z nekdanjimi internirankami udeležil komemoracije ob 75. obletnici osvoboditve nacističnega koncentracijskega taborišča Auschwitz - Birkenau. V spomin žrtvam je prižgal svečo ob spominski plošči v slovenskem jeziku.

Komemorativne slovesnosti so se udeležili predsedniki držav in vlad iz številnih držav in nekdanji taboriščniki. Žal med povabljenimi ni bilo ruskega predsednika Vladimirja Putina, čeprav je sovjetska Rdeča armada 27. januarja 1945 osvobodila taborišče Auschwitz. Organizator dogodka je bilo Spominsko obeležje in državni muzej Auschwitz - Birkenau iz Oświęcimia, častni pokrovitelj pa predsednik Republike Poljske Andrzej Duda.

Predsednik republike je v uradno delegacijo Republike Slovenije povabil preživele priče taborišč smrti iz Slovenije. Dogodka so se udeležile preživele interniranke Auschwitza Sonja Vrščaj, Elizabeta Kumar Maurič in Lidija Rijavec Simčič, Marija Frlan, preživela taboriščnica Ravensbrücka, ki je tisti dan praznovala svoj stoti rojstni dan, in ukradeni otrok Janez Deželak. V Auschwitzu je bilo deportiranih 2346 Slovenk in Slovencev, med njimi jih je več kot polovica tam umrla.

Ob 75. obletnici osvoboditve koncentracijskega taborišča Auschwitz - Birkenau se je predsednik Pahor na povabilo predsednika Izraela Reuvena Rivli udeležil tudi Foruma voditeljev ob mednarodnem dnevu spomina na holokavst v Jeruzalemu. Pred osrednjo slovesnostjo se je sešel s predsednikom Italijanske republike Sergiom Mattarellu. Predsednika sta pohvalila bogate politične, gospodarske in kulturne vezi med državama ter prijateljske in iskrene odnose z visoko ravno

Preživele interniranke in ukradeni otrok s predsednikom Pahorjem na Poljskem

sodelovanja na številnih področjih. Pahor se je Mattarelli zahvalil za prizadevanja pri ureditvi vrnitve Narodnega doma v Trstu slovenski manjšini. Predsednika sta določila tudi datum slovesnosti, ki bo 13. julija 2020, prav na dan stoletnice požiga Narodnega doma.

Tudi v lendavski sinagogi je bila spominska slovesnost ob mednarodnem dnevu spomina na žrtve holokavsta in 75. obletnici osvoboditve nacističnega taborišča Auschwitz. V nagovoru je predsednik Pahor poudaril, da počasi odhaja generacija tistih, ki so to tragedijo doživeli, in z njimi odhaja neposreden spomin na moralno dno civilizacije. Dodal je tudi, da je naša moralna dolžnost in odgovornost, da te spomine sprejmemo in predamo naprej naslednjim generacijam kot enega izmed stebrov miru. Samo spominjanje namreč ni dovolj, pozaba bi bila nesrečen uvod v novo strahoto in sramoto. Govor je sklenil s pozivom, da kot posamezniki nikdar ne smemo biti ravnodušni do skupnosti, da moramo paziti

drug na drugega in živeti v sožitju in spravi drug z drugim.

Ob tej priložnosti je predsednik gospe Erika Fürst predal spominsko medaljo, ki so jo prejeli vsi preživeli taboriščniki, udeleženci spominske obletnice ob 75. obletnici osvoboditve nacističnega taborišča Auschwitz. Erika Fürst je namreč edina še živeča Judinja iz Prekmurja, ki je preživela holokavst. Ob tem je dejal, da je Erika Fürst »moralni spomenik, ki nas navdihuje«.

Na spominski slovesnosti v lendavski sinagogi so odprli tudi fotografsko razstavo spominskega centra holokavsta Yad Vashem in Sinagoge Maribor z naslovom Auschwitz – kraj na Zemlji: Auschwitz Album. Program s tradicionalnim branjem imen slovenskih žrtev holokavsta je Občina Lendava pripravila v sodelovanju z Mestno občino Murska Sobota, Centrom judovske kulturne dediščine Sinagoga Maribor in Judovskim kulturnim centrom Ljubljana. Moletev za umrle je zmolil rabin judovske skupnosti v Sloveniji Ariel Haddad.

S. B., foto: STA in UPRS

OBLETNICA

Partizanske smučine Cerkno 45

O zgodovinskem pomenu smučarskega tekmovanja 20. in 21. januarja 1945 v Cerknem smo večkrat pisali. Tokrat bralce Svobodne besede seznanjamo z letošnjo udeležbo članov ZZB NOB Slovenije. Udeležba naslednikov Rudija Finžgarja in tovarišev je bila letos zadovoljiva, ne pa še zadostna. Tekmovanja se je udeležilo 32 tekmovalk in tekmovalcev iz osmih Združenj borcev, največ iz Dražgoš in Železnikov ter Nove Gorice. Tekmovanja so se v velikem številu udeležili tudi člani drugih veteranskih organizacij in predstavniki Slovenske vojske. Vseh udeležencev je bilo več kot tristo.

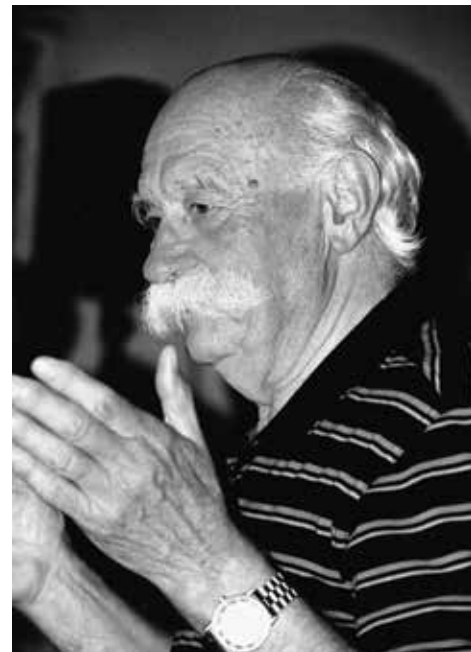
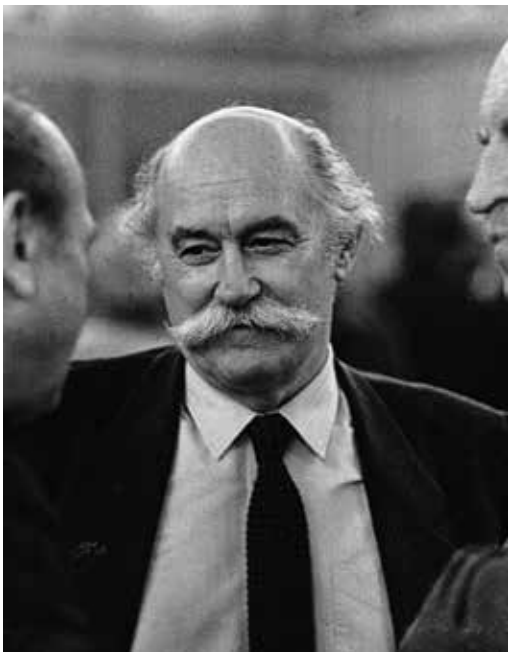
V ženski konkurenci je zmagala Mojca Šolar (ZB Dražgoše - Železniki) pred Slavo Murovec in Branko Stanič (obe ZB Nova Gorica). Pri moških nad 75 let je zmagal Julijan Torkar (ZB Koper), pred Rinom Velikonjo (ZB Nova Gorica) in Petrom Lebanom (ZB Preddvor). V konkurenci moških od 60 do 74 let je bil najboljši Silvo Podobnik (ZB Nova Gorica), drugo in tretje mesto pa sta osvojila Vladimir Faletič in Vladimir Uršič (oba ZB Bovec,

Kobarid, Tolmin). V konkurenci moških do 60 let je bil prvi Simon Lotrič, na drugo mesto se je uvrstil Jani Peternelj (oba Dražgoše - Železniki), tretji pa je bil Franc Bernik (ZB Ajdovščina - Vipava). V spominskem teku je zlato kolajno osvojil Ivan Povšič (ZB Nova Gorica). Na slavnostnem sklepu prireditve Cerkno 45' v hotelu Cerkno sta pri-

znanja v konkurenci borcev podelila mag. Blaž Kavčič, podpredsednik ZZB NOB Slovenije, in Bojan Ražun, predsednik ZB Idrija - Cerkno. Slavnostni govornik je bil predsednik Državnega zbora Dejan Židan, ki je poudaril pomen narodnoosvobodilnega boja in ta izjemni medvojni dogodek v Cerknem.

Rino Velikonja

IMELI SMO LJUDI

Janez Stanovnik - Tine 1922–2020

Žalosten dan je danes. Na poti v zgodovino spremljamo Janeza Stanovnika. Odhaja ena najsvetlejših osebnosti tistega rodu Slovencev, ki je pomembno zaznamoval naše življenje v drugi polovici 20. stoletja. Njegovemu rodu je bilo naloženo odločanje o usodnih vprašanjih za naš narod in njegovo prihodnost. Ta rod je stopil v življenje ob izdihljajih strahot prve svetovne vojne, katere posledice so s krivicami močno prizadele slovensko nacionalno telo. Preden je zares odrasel, se je znašel v vrtincu še strašnejše vojne. V njej je moral braniti sam obstoj slovenskega naroda. Na zatonu svojega ustvarjalnega življenja je še v tretji vojni branil obstoj komaj rojene slovenske države. Temu rodu so vojne vtisnile neizbrisni pečat.

Razburkano 20. stoletje je s svojimi protislovji močno vplivalo na življenje tega rodu. Protislovni so bili izzivi, taka so bila opredeljevanja ljudi. V njih korenijo delitve, ki so najusodnejše zaznamovale čas po okupaciji slovenskega ozemlja in njegovi razdelitvi med zavojevalce. Nad slovenskim narodom je bila izrečena drakonska obsodba. To je bil čas odločitev, treba je bilo izbirati.

Janez Stanovnik je izbral: brez omahovanja se je odločil za upor. Postavil se je za svobodo in čast naroda, za pravico in pravičnost, za svet brez krivic, za solidarnost in spoštovanje človekovega dostojanstva. Odločil se je bojevati za resnico. To mu je narekovalo odraščanje v odprti demokratični družini krščanskih socialistov, v kateri si je oblikoval trden svet vrednot. Te so mu bile vodilo skozi vse življenje. Znal je iskati in najti skupna stališča tudi s tistimi, ki so razmišljali drugače. Tuje mu je bilo manihejsko razumevanje ljudi. Usodnost delitev je izkusil v svoji širši družini. Zato je v času najzahtevnejših preizkušenj znal soustvarjati tovarišijo, ki ji je ostal zvest skozi vse svoje dolgo ustvarjalno življenje. Številne so postaje, na katerih ga je zastavljalo življenje. Na njih je razdal svoje znanje in spoznanja o svetu, ki je nastajal na pogoriščih vojne in se znova razhajal v meandrih hladne vojne in blokvske delitve sveta. Malo je poznanih Slovencev, o katerih je znano toliko o njihovem javnem življenju in delovanju, kot je znano o Janezu Stanovniku. Od partizanskega bojevanja in delovanja v ustanovah, ki so se vzpostavljale na osvobojenem ozemlju, do kočevskega zbora odposlancev slovenskega naroda

in osvobajanja Primorske, od Beograda, kjer je sodeloval pri postavljanju temeljev poveljne jugoslovanske države, pa prek diplomacije in ekonomske komisije OZN vse do vrnitve v Slovenijo in vključitve v delo takratnega predsedstva republike. Temu je predsedoval v dramatičnem času, ko so pokali ideološki in pravni okvir jugoslovanskega enopartijskega sistema in so se v Sloveniji razcvetale ideje, težnje in iskanja poti v demokratično družbo.

Prav v tem obdobju so bile zelo dragocene njegove izkušnje iz gibanj v svetu. Videl je strahotne vojne ter posledice velikih socialnih in razvojnih razlik in

litike in odkritim grožnjam jugoslovanske armade. Ob zrelosti in odgovornosti udeležencev na takratnem političnem prizorišču je Slovenija brez večjih moralnih poškodb zapustila nekdanjo državo in stopila na pot samostojnega državnega življenja. O njem ni pozneje nikoli sodil, saj je bil prepričan, da vsak rod sam nosi polno odgovornost za svoje ravnanje pred narodom.

Janez Stanovnik je ves čas pokončno stal tudi v vrstah svojih partizanskih tovarišev in skrbel, da so v poznejših ideoloških spopadih in poskusih spreverčanja zgodovine ohranjali moralno moč narodnoosvobodilnega boja. Bil

Naključje je hotelo, da sva postala tudi soseda. Tako sem ga pobliže spoznaval tudi kot človeka, humanista, nežnega, razmišljujočega in radoznalega svetovljana. V dolgih pogovorih, posebej v času, ko je skrbel za obolelo soprogo Dragico in zbiral gradivo za knjigo resnice o stricu Alešu Stanovniku, sva si zapala številne, tudi najgloblje dvome, si lajšala razumevanje izzivov, pred katere sva bila postavljena, in tehtala odgovore nanje. Razumel sem njegovo prizadetost, ko je spoznal, da razpada država, ki jo je kot mlad človek pomagal ustvarjati. Dragocen je bil njegov nasvet, da odločitev zahteva premislek, ker so po-

srbskih mitingašev in njihovim političnim mentorjem, ki so Slovence podili iz Jugoslavije v Gradec in Filadelfijo, odločno povedal, da Slovencev nihče ne bo podil iz takrat še skupne države. Bil je jasen: odšli bomo sami, ko v njej ne bomo več prepoznali svoje države. Tako smo tudi storili. Ob tem smo predlagali, da se jugoslovanski narodi razidemo mirno, brez agresivnosti in brez vojne. Vojne je izkusil. Vedel je, da se v vojni dogajajo strahotne stvari. Svaril je pred njimi. Prizadela ga je posurovelost, s katero je govorica orožja preglasila klic miru.

Ko mi je predajal pisarno, mi je s premislekom pustil na mizi list z znanimi mislimi svetega Avgustina: »Gospod, daj mi strpnost, da ne bom poskušal spremeniti stvari, ki jih ne morem spremeniti. Daj mi pogum, da bom lahko spremenil stvari, ki jih zmorem spremeniti. Daj mi razsodnost, da bom znal ločiti prvo od drugega.« Podčrtal je dodatek, ki pravi: »In da ne bom pričakoval od ljudi tega, česar mi ne zmorejo dati.« Hvaležen sem mu za vse nasvete, za zaupanje, za druženje, tudi za to, da me je toliko mlajšega štel za tovariša in prijatelja. Ponosen sem na to.

Širok je lok, razpet čez življenje Janeza Stanovnika. Živel ga je častno, zavezan svojim vrednotam. Zanje je žrtvoval svojo mladost in vse svoje zrelo življenje. Je poslednji iz nekdanjega vodstva Osvobodilne fronte in partizanskega odpora. Je eden poslednjih pričevalcev in aktivni snovalec zahtevnih odločitev o vseh prelomnih dogodkih na dolgem, preizkušeni polnem potovanju Slovencev skozi nemirne čase, v katerih se je odločalo o našem obstoju in prihodnosti. Na tem potovanju je bil iskalec in borec. Ni klonil pred težavami in ni se umikal pred nevarnostmi. Bil je častno delati z njim.

Poslovil se je velik človek. V naš spomin se je zapisal državnik Stanovnik, partizan Tine, človek s košatimi brki, blagim pogledom in odločnim glasom resnice, človek z razkošnim znanjem, oče naroda. Človek, ki so mu to ime dali slovenski ljudje, ko so v času stisk in negotovosti v njem videli zanesljivo oporišče in moralno vodilo. Njegovo dolgo potovanje v prihodnost je zdaj končano.

Svojcem izrekam iskreno sožalje.

(Poslovilni govor Milana Kučana, prvega predsednika Republike Slovenije, na ljubljanskih Žalah 6. februarja 2020)

krivic v svetu. Bil je priča osvobajanju kolonialnega sveta in strahotnih kršitev človekovih pravic. Delo v OZN mu je omogočalo vpogled v najzahtevnejša vprašanja svetovnega gospodarskega in socialnega razvoja. Ni bil nezmojljiv. Poznal je moč dialoga, poslušanja argumentov in iskanja soglasja. V spopadu dveh nasprotnih konceptov iskanja izhoda iz globoke krize takratne jugoslovanske družbe je bila blagodejna njegova izkušnja, predvsem pa modrost. Ta je velevala iskati zaveznike tako v drugih republikah kot tudi doma v Sloveniji s takrat cvetočo civilno družbo in porajajočo se politično opozicijo. Takšna usmeritev je imela široko podporo, zato je bilo mogoče uspešno kljubovati centralističnim težnjam zvezne in srbske po-

je dosleden glasnik resnice o njem, ne da bi prikrival zmote in stranpoti narodnoosvobodilnega boja, tudi ne storjene zločine, prepričan, da je tudi v tem priznanju veličina partizanskega bojevanja. Zavedal se je, da sta upor zoper okupatorja in usodo, ki jo je namenil Slovincem, skupaj z odporom proti poskusu JLA streti mlado slovensko državo najčistejša moralna upravičenost slovenskega naroda pred zgodovino. Ni se umikal pred posledicami medvojnih in poveljnih stranpoti. Prav zato je spravo razumel kot zrelost naroda, da sprejme nase celoto te svoje preteklosti in da z njo živi tako, da ne bremeni svoje sedanjosti in prihodnosti.

Bilo mi je dano z Janezom Stanovnikom prehoditi del svoje življenjske poti.

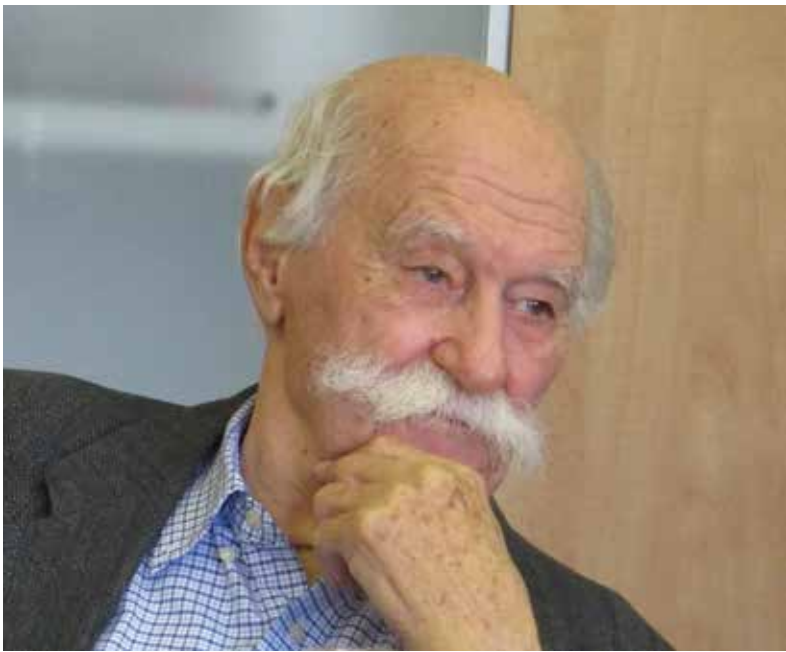
sledice zaletavosti lahko pogubne. Vendar je kot moder politik tudi vedel, da pomeni vztrajanje v obstoječih okosteh, neproduktivnih in zato hlih razmerjih, v kakršna je bila ujeta Jugoslavija, nasilje nad ustvarjalnostjo, vitalnostjo in razvojem našega naroda in da so zato spremembe nujne.

Njegova izkušnja mu je narekovala, da je vreden vsak napor za doseganje soglasja v takratnem slovenskem političnem vodstvu, zato da nas ne bi bilo mogoče razdvojiti in med nami najti tako imenovanih »zdravih sil«. To bi ogrozilo slovensko politično pomlad, za katere razcvet smo nosili odgovornost ob nenehni grožnji uvedbe izrednih razmer in vojaške uprave v Sloveniji. Zmogel je dovolj moči, da je nahujskanim množicam

Pobuda za postavitve doprsnega kipa Janezu Stanovniku

Janez Stanovnik - Tine (1922–2020) je bil dolgoletni predsednik Zveze združenj borcev za vrednote NOB Slovenije (2003–2013), v zadnjem obdobju vse do svoje smrti pa je bil častni predsednik ZZB. Upoštevanja vredna so bila njegova prizadevanja, da ZZB NOB Slovenije postane prepoznaven in cenjen del slovenske in tudi mednarodne civilne družbe. S svojim delom je pomembno zaznamoval slovensko zgodovino. Bil je član ene izmed ustanovnih skupin Osvobodilne fronte slovenskega naroda ter do svojih zadnjih dni iskren zagovornik in tvoren izvajalec njenih temeljnih načel. Uveljavil se je na pomembnih družbenih področjih doma in v organizacijah mednarodne skupnosti. Ob koncu devetdesetih let prejšnjega stoletja je deloval v vrhu slovenske politike. V letu 2020, ko napredne države sveta slavijo prelomno, 75. obletnico osvoboditve izpod nacifašističnega terorja, predlagam, da se Janezu Stanovniku v čast v Ljubljani pri grobnici narodnih herojev (ali na drugi primerni lokaciji) postavi njegov doprsni kip! Janez Stanovnik je bil eden ključnih Slovencev, ki so sooblikovali slovensko narodnoosvobodilno pot do svobode, zmage in oblikovanja slovenske državne identitete.

ŽALNA SEJA OB SMRTI JANEZA STANOVNIKA – FESTIVALNA DVORANA, LJUBLJANA, 5. FEBRUARJA 2020

Marijan Križman

predsednik Zveze združenj borcev za vrednote NOB Slovenije

Odšel je oče slovenskega naroda, moralna avtoriteta in človek z veliko začetnico! Rodil se je 4. avgusta 1922 v Ljubljani kot drugi od sedmih otrok v družini očeta pravnika in politika Ivana Stanovnika in mame Ane. Že v klasični gimnaziji se je začel družiti s člani društva Zarja, s krščanskimi socialisti, ki sta jih vodila Edvard Kocbek in Bogo Grafenauer. Postal je član uredništva Kocbekove revije Dejanja. Leta 1940 se je vpisal na Pravno fakulteto v Ljubljani. Ko so komunistična partija, Sokoli in krščanski socialisti na univerzi ustanovili Protiimperialistično fronto slovenskega naroda (od julija leta 1941 Osvobodilna fronta), se ji je Janez takoj pridružil in postal član matičnega odbora. Jeseni 1941 so ga aretirale italijanske okupacijske oblasti. Ker so pri njem našli brevir in rožni venec, mu jih je uspelo prepričati, da je veren študent, ki s komunizmom nima nič. Potem ko so ga februarja 1942 izpustili, je odšel k partizanom v Polhograjskem hribovju. Na Notranjskem je deloval kot inštruktor Osvobodilne fronte, na Dolenjskem pa je blažil napetosti med krščanskimi socialisti in komunisti. Februarja leta 1944 se je vključil v Komunistično partijo Slovenije. Kot krščanskega socialista so ga izvolili v Slovenski narodnoosvobodilni odbor, ki se je pozneje preoblikoval v Slovenski narodnoosvobodilni svet, iz katerega se je še med vojno razvila prva slovenska vlada. Janez Stanovnik je konec druge svetovne vojne dočakal že v Beogradu kot šef kabineta Edvarda Kardelja, takrat podpredsednika zvezne vlade in zunanjega ministra. Udeležil se je pariške mirovne konference leta 1947, takrat je bil tajnik jugoslovanske pogajalske ekipe. Leta 1952 je bil imenovan za ekonomskega svetnika stalne misije FLRJ pri sedežu Organizacije združenih narodov v New Yorku, kjer je kot nekdanji partizan in svobodomislec užival veliko naklonjenosti. Leta 1962 se je vrnil v Ljubljano, poučeval na Ekonomski fakulteti, leta 1964 pa bil krajši čas tudi dekan. Njegove sposobnosti so opazili v Organizaciji združenih narodov. V letih od 1965 do 1967 je bil svetnik generalnega sekretarja, leta 1968 pa je postal generalni podsekretar Organizacije združenih narodov. Po petnajstih letih dela v tej organizaciji se je upokojil. V letih od 1984 do 1988 je bil

član predsedstva Socialistične republike Slovenije, leta 1988 pa je kandidiral za predsednika predsedstva SRS in zmagal. Zavzemal se je za miren prehod v demokracijo ter si s svojimi nastopi pred množicami ter jasnimi in iskrenimi sporočili javnosti prislužil naziv oče naroda.

S predsedovanjem naši organizaciji v letih od 2003 do 2013 je Janez Stanovnik pustil močan pečat vrednot, domoljuba in tovarištva, ki ga je gradil in negoval na vsakem koraku svojega dela in življenja. Leta 2014 je bil na čelu delegacije, ko so slovenski partizani na povabilo zahodnih zaveznikov sodelovali v Normandiji na slovesnosti ob izkrcanju zaveznikov. Ko sva z generalnim sekretarjem našega častnega predsednika zadnjič obiskala 21. januarja letos, je dejal: »Naredite vse, da tradicijo Zveze borcev ohranimo, borci so največja in najstarejša veteranska organizacija. To morate ostati. Vi ste prihodnost naše zemlje.« In še: »Mnogi ne vedo, kaj so vrednote. Osvobodilna fronta je imela devet temeljnih točk in Zveza borcev je nadaljevanje dela Osvobodilne fronte!« Janez Stanovnik je živel te vrednote.

Dr. Ljubo Bavcon

pravnik, profesor kazenskega prava, član Sveta ZZB NOB Slovenije

Rad bi povedal nekaj osebnih, toplih besed, tudi na željo njegovih najožjih svojcev, v počastitev in spomin na Janeza Stanovnika, tega izjemnega človeka. Bil je partizan, ko je bilo treba z neizmernim pogumom braniti obstoj slovenskega naroda, in skoraj šestdeset let pozneje je bil predsednik predsedstva Socialistične republike Slovenije, ko je bilo treba z modrostjo in strpnostjo pa tudi s pogumom doseči njeno samostojnost. Vmes je bil visok funkcionar Združenih narodov, naš predsednik in častni predsednik in nikakor ne nazadnje človek, ki mi je naklonil svoje prijateljstvo v zadnjih nekaj letih in dneh svojega življenja.

V skoraj sto letih naju je življenje večkrat povežalo in potem spet oddaljilo, ko je bil v tujini, dokler me ni kot predsednik Zveze borcev pritegnil v svet naše organizacije in ko se je začelo in se vse bolj poglobljalo najino sodelovanje, ki je, posebno po najini preselitvi v varovana stanovanja Centra starejših Trnovo, počasi preraščalo v prijateljstvo.

Najini življenjski poti sta se srečali v davnih tridesetih letih prejšnjega stoletja, ko sva se še kot otroka igrala in podila po bežigrayskih ulicah. Toda razlika dveh let v najstniškem obdobju je velika in v zgodnjih dneh okupacije je Janez že zrelo deloval v Polhograjskem hribovju, medtem ko sem sam deloval kot mladinski aktivist in kot skojevec za Bežigradom na obeh straneh Dunajske ceste.

Znova sva se srečala v letih od 1949 do 1951 na tako imenovanem Zihlerlovem inštitutu za družbene vede v Beogradu. Mnogo let pozneje sva bila spet skupaj kot gosta na 14. kongresu ZKJ v Beogradu januarja pred tridesetimi leti, ki smo ga, kot je znano, družno zapustili, potem ko so se nakopičili zadostni argumenti za takšno takrat vsestransko tvegano dejanje.

Ko sem postal član Sveta ZB, sem lahko le občudoval njegove bistroumne analize trenutnih političnih in gospodarskih razmer v Sloveniji, v Evropi in po svetu sploh ter njegove jasne opredelitive smeri in metod delovanja ZB v danih razmerah in jih seveda podpiral.

Moja žena Danica Žagarjeva in jaz sva imela v zadnjih nekaj letih velik privilegij, da sva lahko poslušala njegove lucidne, spominsko izjemne, zanimive in tudi

sporočilne pripovedi, ki so segale od Dolomitov do Baze 20 in od tam na Primorsko, od dogodkov v Beogradu po osvoboditvi do New Yorka in Ženeve, do osebnih tudi žalostnih, da ne rečem tragičnih udarcev usode, do tujih in domačih družbenih, političnih in gospodarskih vprašanj, protislovij in konfliktov. Večkrat sem ob tem pomislil, da bi bil verjetno pisatelj, če bi se mu življenje tako obrnilo. Oba z ženo sva ga ob vsaki priložnost spodbujala, naj napiše vse to, kar je nosil v glavi in v svojih pripovedih, a tega žal ni več zmogel.

Z njegovim odhodom je za vse nas, za njegovo veliko družino in za naju nastala velika in občutna praznina. Toda takšno pač je naše življenje in sprizniti se je treba s tem, da je sicer odšel, a da nam je zapustil svet dragocenih vrednot. O tem med drugim priča tudi Slovenski zbornik iz leta 2016, katerega idejni in finančni oče je bil in v katerem nas je skoraj šestdeset piscev ob Janezovi redakciji in ob prizadevnem sodelovanju dr. Nevenke Troha obdelovalo današnji pomen devetih točk programa Osvobodilne fronte Slovenskega naroda.

Dr. Tomaž Čas

predsednik Zveze policijskih veteranskih društev Sever in predsedujoči Koordinaciji domoljubnih in veteranskih organizacij Slovenije

»Zapustil nas je veliki državnik, nekdanji predsednik predsedstva Socialistične Republike Slovenije, ekonomist, pravnik, partizan, častni predsednik Zveze združenj borcev za vrednote narodnoosvobodilnega boja Slovenije, oče slovenskega naroda, politik svetovnega slovesa in predvsem velik človek in domoljub.

Njegovo veličino kot državnika sem bolj od blizu spoznal v letu 1989, ko sem bil kot pomočnik šefa slovenske milice in poveljnik posebne enote milice globoko vpet v preprečitev »mitinga resnice« oziroma v akcijo Sever. Takrat je kot predsednik predsedstva Socialistične Republike Slovenije odigral pomembno vlogo za preprečitev mitinga s podporo odločitvi Mestnega sekretariata za notranje zadeve o prepovedi mitinga.

Takrat mu ni bilo lahko, saj je imel na eni strani mednarodno diplomacijo in Beograd, ki sta podpirala miting, na drugi strani voljo in zahtevo državljanov in državljank in državljanov Slovenije, da se miting prepove, ter dvoličnost naše sosedne Hrvaške in ne nazadnje tudi dvoličnost takratne slovenske opozicije. In hvala mu,

da je v zveznem predsedstvu uspel, da so tudi v tem organu sprejeli odločitev o preprečitvi mitinga.

Izredno sem bil počaščen, da sem lahko s teboj sodeloval, še posebej ko smo ustanavljali Koordinacijo domoljubnih in veteranskih organizacij Slovenije. Tvoje zamisli in predlogi, ko smo zastavljali vsebine, cilje in vlogo te koordinacije, so bili konkretni in predvsem vizionarski, tako kot je bila vaša odločitev ob tvojem predsedovanju Zvezi združenja borcev in udeležencev narodnoosvobodilnega boja Slovenije, ko ste organizacijo spremenili v Zvezo združenj borcev za vrednote narodnoosvobodilnega boja Slovenije. Tudi danes, ko predsedujem Koordinaciji domoljubnih in veteranskih organizacij Slovenije, je naša vizija, da bomo morali prej ali slej preiti v domoljubne organizacije, te pa bodo morale v prvi vrsti ohranjati vrednote, ki so jih v posameznih zgodovinskih obdobjih izkazovali Maistrovi borci, tigrovci, partizani, vojni invalidi in civilni invalidi vojne ter vojni veterani 91 in vsi drugi, ki so na druge načine sodelovali pri osamosvojitvi Slovenije oziroma v vojni za samostojno Slovenijo.

Janez, tvoja veličina in vizionarstvo sta razvidna tudi iz razprave, ki si jo imel na pogovorih pri predsedniku republike o domoljubju 22. junija 2009. Že v uvodu razprave si dejal: »Ob pozornem poslušanju uvodničarjev moram priznati, da sta me umetnika (Pavček in Kuntler) bolj prepričala kakor pravniki, zgodovinarji, sociologi in polemologi.« Za izhodišče svoje razprave si se dotaknil predsednikovega dialoga, da je »domoljubje čustvo«, in kot je dejal francoski mislec Paskal, da »so resnica srca, ki jih razum ne pozna«. Nadaljeval si: »Domoljubje je podlaga narodove zavesti; nam je dano od rojstva, in če se mu nekdo odreče, je to moralno zavrženo dejanje narodovega izdajstva.« Tvoj naslednik Milan Kučan kot predsednik slovenskega predsedstva je o tem lepo povedal: »Borcem domoljubja danes ni treba dokazovati. Kdor domoljubja ni zmogel takrat, ko je bila nad slovenskim narodom izrečena genocidna sodba, zdaj pa njegova vest morda veleva patriotsko spričevalo, naj svoje domoljubje dokazuje s svojimi dejanji, a ne z zanikanjem dejanj tistih, ki so za svojo ljubezen do domovine zastavljali ves svoj pogum in življenje.«

V SLIKI IN BESEDI

Vanganel:

Zamisel za pot, ki bo povezovala tri spomenike in eno obeležje, se je porodila članoma ZZB KO Škocjan - Vanganel, Ivanu Kavčiču, tudi podpredsedniku KS Vanganel, in Ivanu Zorču - Janku, predsedniku borčevske organizacije, ki je poiskal, očistil, fotografiral, katalogiziral in digitaliziral več ko sto (tudi pozabljenih) spomenikov in obeležij na koprskem območju.

Z dvema ponosnima nosilcema praporov se je naša 28-članska skupina sredi novembra lani najprej odpravila k spomeniku padlim ob vanganelski osnovni šoli. Janko je imel nagovor, neutrudna Dragica pa je recitala uporniško pesem. Ob spomeniku smo položili cvetje in nadaljevali do Malega Čenturja. Zaustavili smo se pri spominski plošči padlim in interniranim, položili šopek cvetja in se spomnili žrtev, ki so dale življenje za to, da danes lepše in boljše živimo. Od vaškega kala smo pot zložno nadaljevali v hrib in po približno četrto ure stopili na najvišjo točko pohoda v Rojčih. Po asfaltirani cesti smo se nato med vinogradi spustili proti vasi Babiči, po petnajstih minutah pa smo bili pri spomeniku in na dvorišču družine Sirotič - Dobrila, kjer so nas prijazno sprejeli.

V Babičih takoj za gasilskim domom je pot vodila skozi manjše in večje gozdičke. Sestopili smo do Vanganelskega jezera in se dvignili do ceste, ob kateri je postavljen spomenik protifašistu Josipu Babiču. Tu je bil surovo ubit pred očmi svoje družine. Josip Babič se je rodil leta 1894 v Babičih. Preživel je se s kmetovanjem. Podobno kot njegov prijatelj Ivan Babič - Jager je bil tudi Josip trmast in ponosen. Poniževanju, krivicam in nasilju fašistične italijanske oblasti se ni uklonil. Kot sodelujočega v upor v Marezigah so ga na sojenju leta 1921 na tržaškem sodišču obsodili na devet let zapor. Kazen je skoraj pet let prestajal v tržaškem zaporu Coroneo.

Med narodnoosvobodilnim bojem je sodeloval z borci iz okolice Babičev, Boršta in drugih krajev. Najpogostejše je na svojem vozu skrito pod senom ali drvmi tovoril živež, potrebščine ali zdravila. Tik pred koncem vojne ga je kolaborant iz domače vasi izdal. 29. marca 1945 je skupina nemških vojakov prišla na njegov dom in ga aretirala. Vojaki so ga gnali proti Vanganelu, med hojo so mu »pomagali« z udarci puškinih kopit. Nad današnjim Vanganelskim jezerom se je Josip uprl, stopil je ob rob ceste in se skušal spustiti po brežini, vendar so ga nacisti pokončali z bajoneti in strelji. Na tem mestu danes stoji spomenik, ki so ga postavili ob obletnici uboja, 29. marca 1949. Pri spomeniku sta Janko in Dragica pripravila kulturni program, zatem pa smo se pohodniki vrnili v vanganelski zadržni dom, kjer sta nam Slavica in Ivan Kocjančič s pomočjo zakoncev Zorč pripravila sklepno druženje.

Božo Stražar, ZZB Koper KO Škocjan-Vanganel

Straža:

Legendarna XIV. divizija je del svoje dolge in mučeniške poti prehodila tudi skozi naše kraje. Letos mineva 76 let, ko so njeni borci preko Svetine in Opoke prešli potok Voglajno, železniško progo in cesto ter pot nadaljevali proti Dramljam. Partizanom je takrat uspelo minirati tudi del železniške proge.

Na tem delu poti ob železnici in cesti je borčevska organizacija iz Štor leta 1971 postavila pomnik. Na njem je ob datumu prehoda, 14. februarju 1944, prikazan del poti, ki jo je XIV. divizija takrat prehodila. Pred leti je na tem mestu vedno potekala večja slovesnost. Po nekajletnem zatišju smo člani domoljubnih organizacij naše občine spet začeli obupati spomin na ta dogodek. Veseli pa smo bili tudi odkritja spominske plošče v čast pohoda Štirinajsti lani v zaselku Straža, kjer je divizija prešla del te zmagovite poti skozi našo občino.

Manjša skupina se nas je v sončnem vremenu udeležila pohoda od Straže do Opoke, in to prav na Prešernov dan – kulturni praznik 8. februarja. Kulturni program s pridihom Franceta Prešerna in legendarne Štirinajste smo izvedli kar v naših društvenih prostorih na strelišču v Štorah, saj je ob cesti in železniški progi, kjer stoji pomnik, zaradi gostega prometa in hrupa nemogoče izvesti kakršen koli program.

Srečko Križanec

Ruše:

V Rušah je bila 7. januarja 2020 proslava v počastitev krajevnega praznika, ki pa bo v kratkem postal občinski praznik in je posvečen padlemu Pohorskega bataljona.

V kulturnem programu so nastopili otroci in učenci Osnovne šole in vrta Ruše, Vokalna skupina Floretine, kantavtor Peter Andrej, recitatorja Luka Šulc in Gašper Klančnik. Odličen slavnostni govor je imel podžupan Jernej Ajd, ki je navzoče navdušil, saj je bil govor zgodovinsko in vsebinsko utemeljen. »Osvobodilna fronta je bila oblikovana maja 1941, Pohorski bataljon pa 5. septembra 1942 na Dobrovljah. Nastal je iz Zgornjesavinske, Šaleške in Ruške čete. Vanj bi morala vstopiti tudi Slovenjgoriška četa, a je bil bataljon prej uničen. Štel je od sto do sto deset partizanov. Jedro je predstavljal Kranjčev bataljon iz Jelovice. Ustanovljen je bil z namenom, da bi imelo Pohorje močno, dobro oboroženo enoto, ki bi se lahko frontalno spopadla z mnogo številnejšo in boljše oboroženo nemško vojsko. Deloval je štiri mesece in dva dni. Po nemških dokumentih je izvedel 105 večjih akcij,« je o zgodovini bataljona povedal podžupan in še dodal: »Mislim, da smo tudi Rušani premalo ponosni na svojo zgodovino. Zadnje čase je bil odnos do narodnoosvobodilnega boja neustrezen in neprimeren. Znani mož je nekoč rekel, da je narod, ki zanika svojo zgodovino in je ne ceni, obsojen na propad. Rezultat zanikanja zgodovine je tudi podoba naše države, naše

družbe.« V svojem nagovoru je še povedal, da ima vsak čas svoje junake in da nekateri živijo večno. »In kdo so junaki našega časa? To so današnji borci, ki živijo na pragu revščine, na robu preživetja. Upokojenci z nekaj sto evri pokojnine, otroci sirote, družine, ki komaj zberejo denar, da se prebijejo skozi mesec, ljudje, ki se jim je zgodila krivica, mame samohranilke, žrtve nasilja, bolni ljudje, vsi razžaljeni, demoralizirani in ponižani, žrtve medijskega nasilja – kratka vsi, ki kljub težavam premorejo dovolj topline v srcu, ljubezni in volje do življenja, da preživijo. To so junaki današnjega časa,« je prepričan slavnostni govornik.

Jože Gašparič, predsednik ZB NOB Ruše

Oseki pod Menino planino:

Ob prazniku krajevne skupnosti in kulturnem prazniku smo se 8. februarja 2020 na Osekih pod Menino planino spomnili tudi 30 padlih partizanov

Šlandrove brigade. Ob lepem vremenu so člani veteranske organizacije Sever pripravili pohod iz vasi Golice do Osekov. Proslave se je udeležilo veliko število pohodnikov in drugih obiskovalcev, med njimi predsednik krajevne skupnosti Dejan Bajde, predsednik Krajevne organizacije ZB NOB Tuhinj Srečo Berlic in predsednik Združenja borcev NOB Kamnik Dušan Božičnik. Slavnostni govornik je bil Janez Hribar. Športno društvo Česnjice pa je zatem poskrbelo za okrepčilo udeležencem.

Dušan Božičnik

Lokve:

Lokve pri Črnomlju so vsako leto 7. novembra kraj, kamor se iz vse Slovenije odpravijo člani in simpatizerji Zveze borcev z enim samim namenom, da počastijo spomin na umrlega poveljnika generalnega štaba NOV in POS ter narodnega heroja, Franca Rozmana - Staneta.

Tako je bilo tudi lani, ko je minilo 75 let od nesrečnega dogodka pri preizkušanju novega orožja, ki so ga podarile zavezniške britanske sile. Takrat sta poleg Franca Rozmana - Staneta umrla še Anton Žnidarič - Štefan in Tonček Dobrilovič, več borcev in starešin pa je bilo ranjenih. Tako je zapisano na spomeniku, postavljenem na kraju dogodka.

Na prireditvenem prostoru se je zbralo mnogo ljudi, ki so v spoštljivi tišini poslušali pozdravne besede Andreja Kavška, župana občine Črnomelj, in slavnostnega govornika, predsednika ZZB za vrednote NOB Slovenije Marijana Križmana. Govornik je nanizal misli o tem, kako je komandant Stane, kot so ga klicali borci partizanskih enot, živel in se bojeval zoper fašizem in nacizem, in to od Španije do domovine. Bojeval se je tudi za slovenski jezik, človečnost, solidarnost, enakopravnost, tovarništvo in za vse tiste vrednote, ki so slovenske partizanske borce vodile v boju zoper okupatorja in njegove pomagače iz domačih logov.

Slovesnost so s kulturnim programom obogatili trobilni kvartet Slovenske vojske, pevke in pevci MPZ Samospev iz Črnomlja pod vodstvom Anice Jankovič, recitatorji Teja Ravnikar in Nina Valentina Kočvar iz Osnovne

šole Dragatuš ter harmonikar Matevž Banovec. Spominu na velikega komandanta so se poklonili tudi prapori številnih združenj borcev za vrednote NOB, vključno z ZZB za vrednote NOB Slovenije, veteranskih organizacij iz osamosvojitvene vojne 1991 – Policijskega združenja »Sever«, Združenj veteranov vojne za Slovenijo, in člani 1. spominskega dolenskega partizanskega bataljona. Kot se za tako pomembno vojaško osebnost, kakršna je bil komandant Stane, spodobi, je pri spomeniku v njegovo čast stala častna straža Slovenske vojske. Kvartet trobil je pospremil polaganje cvetja delegacij številnih borčevskih organizacij, ustanov, občin Bele krajine in njegovega rojstnega kraja, Pirniči pri Medvodah.

Jožef Jerman

Maribor:

Zveza mariborskih športnih društev Branik in Krajevna organizacija ZB Prežihov Voranc sta 25. oktobra lani pripravili komemoracijo ob spomeniku mariborskim športnikom, sodelavcem NOB, pri Braniku v Mladinski ulici. Slavnostni govornik je bil predsednik KO ZB Prežihov Voranc Ivan Gorjup. »Dovolite mi, da 49 padlih oziroma ubitih mladih športnic in športnikov, ki jim je posvečen ta spomenik, umestim med dogodke, ki so globoko zaznamovali življenje v našem mestu. Niti groba potujčevalska sila, ki je prepovedovala uporabo slovenskega jezika ali jo je celo kaznovala in nasilno priključila Štajersko in Maribor k tretjemu rajhu, ni mogla preprečiti odločnega upora zavednih Slovencev,« je v uvodu povedal Gorjup. Obudil je spomin na prvo odporiško akcijo proti okupatorju 29.

aprila 1941, ko so samo tri dni po Hitlerjevem obisku v Mariboru 29. aprila 1941 zjutraj pogumni mariborski mladinci pod vodstvom Bojana Illica v Volkmerjevem prehodu zažgali dva okupatorjeva osebna avtomobila. Opozoril je tudi na izgon slovenskega prebivalstva od 7. junija 1941 naprej. »Okupator se je odločil, da bo izselil del slovenskega prebivalstva, s katerim se je v najkrajšem možnem času želel znebiti se slovenskih izobražencev in tistih, ki niso sprejeli novega reda. Največje zbirno mesto za slovenske izgnance je bilo v Meljski vojašnici v Mariboru, od koder so Nemci od 7. junija do 26. julija 1941 v 26 transportih odpeljali 14.612 izgnancev iz slovenske Štajerske, med njimi je bila večina Mariborčanov,« je še povedal Gorjup.

Odličen kulturni program s pesmijo in recitacijo so ustvarili učenci Osnovne šole Prežihovega Voranca.

Cvetana Golob

Knežak:

Na pobudo Bune Olenik, predsednice območne enote TIGR za Postojno in Pivko, je Društvo TIGR Primorske Antonu Kešu - Stojanu odkrilo spominsko ploščo na njegovem grobu v Knežaku. Slavnostni govornik je bil predsednik društva TIGR dr. Savin Jogan.

Anton Keš - Stojan se je 24. februarja 1925 rodil v narodno zavedni kmečki hiši na Baču. Njegov osebnostni razvoj mu je omogočal, da je v vsakem obdobju boja odkril in razvil metode, ki so bile ustrezne in učinkovite v danem trenutku. Star šele šestnajst let je že deloval v organizaciji TIGR, opravljal je razne poti in naloge. Po italijanski okupaciji Slovenije so ga tigrovci takoj vključili v Osvobodilno fronto, sodeloval je tudi na ustanovnem sestanku na Kalcu. Do maja leta 1942 je deloval kot aktivist, nato pa kot borec Brkinske čete in Šerčerjeve brigade.

Prvega junija 1944 je padel v domobransko zasedo in bil težko ranjen. Tovariš ga je rešil in Stojan je bil iz Nadleske odpeljan v italijansko partizansko bolnišnico v Bariju. Po okrevanju se je znova vključil v partizanske enote, najprej v Dalmatinski brigadi, nato je s 5. prekomorsko brigado prišel v Slovenijo.

Na to svojo tigrovsko in partizansko pot je bil Stojan izredno ponosen. Za vse medvojno trpljenje je bil tudi odlikovan. Bil je nosilec partizanske spomenice 1941 in 22 partizanskih medalj. Po vojni je bil častnik, pedagog, univerzitetni profesor. Leta 1968 je sprejel funkcijo komandanta Krimskega odreda Teritorialne obrambe, pozneje pa je postal komisar pokrajinskega štaba Teritorialne obrambe za ljubljansko pokrajino. Po osamosvojitvi Slovenije je bil predsednik območne enote TIGR v Ilirski Bistrici.

Na grobu sta mu v spomin znova zaplapolala partizanska zastava v rokah Severina Kovačiča in prapor TIGR-a, ki ga je držal Joško Šajn iz Knežaka. Na slovesnosti je pesmi recital Tone Šepec, zapel pa Rafael Zorko iz Pivke.

S.B.

Cerkno:

Združenje borcev za vrednote NOB Idrija - Cerkno je 27. januarja pred spomenikom na Brdcih pripravilo spominsko slovesnost ob obletnici napada na udeležence partijske šole v Cerknem Dogodek, ki je v času vojne in

pozneje zaznamoval dogajanje na Cerkljanskem, se je zgodil 27. januarja 1944, ko je 47 mladih tečajnikov partijske šole padlo pod streljo nemškega okupatorja. Zbrane je na slovesnosti nagovoril cerkljanski župan Gašper Uršič, slavnostni govornik pa je bil zgodovinar in kustos Vojaškega muzeja v Pivki, dr. Martin Premk. V nagovoru je predstavil pomen dogodkov med drugo svetovno vojno, ki so z odporom proti fašizmu različno vplivali na podobe današnje Slovenije. Kritično pa se je odzval na zlorabo in potvar-

janje zgodovine. V kulturnem programu so tokrat poleg povezovalca Matveja Rijavca sodelovali še učenci osnovnih šol Cerkno, Miloške Štrukelj Nova Gorica in Kanal.

Ankaran, Boljunc:

Mrzlo in vetrovno jutro je bilo 23. januarja letos, ko smo se člani ankaranskega Združenja borcev za vrednote NOB pod vodstvom Darinke Vovk in ob strokovnem vodenju upokojenega novinarja Radia Koper Miloša Ivančiča odpravili v zamejske vasi tržaškega zaledja med spomenike fašističnega nasilja.

Pot nas je najprej vodila v nekdanj zavedno in uporno Gabrovico pri Črnem Kalu, kjer je ohranjen del hiše, v kateri je delovala partizanska tehnika Žena. Stavba, ki je bila 1977 v celoti obnovljena, stoji sredi stare vasi Gabrovica, kjer je že prej delovala tiskarna Snežnik, pozneje Naš dom. Njeni prebivalci redno obnavljajo spomin na tajno delovanje tiskarne med vojno, požig vasi in poboj devetih domačinov, med njimi štiriletne Nerine.

Sledil je spust z avtobusom do Ospa k spomeniku enaindvajsetim žrtvam fašističnega nasilja in NOB ter spominski tabli zavednemu osopskemu župniku Francu Malalanu. Ta je bil ranjen daljnega leta 1921 ob državnih volitvah v italijanski parlament. Požganim vasem so v Dolini postavili spomenik Vžgano v spominu. Tu je o nastanku obeležja spregovorila Darinka Vovk, pridružila pa sta se nam tudi člana ANPI Silvana Dobrila in Germano Švara. Slednji je osvetlil zgodovino nastajanja občinskega spominskega parka v Dolini.

Sredi Boljunca stoji spomenik partizanom in jugoslovanskim osvoboditeljem. Od tod se je naš avtobus povzpел proti Ricmanjem. Silvana Dobrila je pripovedovala o postavitvi osrednjega spomenika NOB, ki je nastal takoj po vojni, denar zanj pa so zbrali krajani. Iz Ricmanj je le nekaj kilometrov do zavednega slovenskega Boršta, ki je množično sodeloval v NOB tudi po zaslugi domačega političnega aktivista Josipa Petarosa - Hribarja. Može in fantje so se pridružili partizanom, žene in dekleta pa so na terenu zbiral sanitetni material, obleko, orožje. Ob dveh napadih so vas oropali, ljudi pa odpeljali v koncentracijska taborišča. Vseh žrtev je bilo osemindeset. Leta 1948 so jim na domačem pokopališču postavili spomenik, ki je tudi danes lepo oskrbovan. Zadnji na naši poti je bil spomenik v Domju.

Neda Zorman, ZB za ohranjanje tradicij NOB Ankaran

Kobarid:

Sredi januarja je bilo v Kobaridu 50. tradicionalno novoletno srečanje Slovencev Videmske pokrajine in Posočja. V imenu gostiteljev je navzoče pozdravil kobarški župan Marko Matajurc, v imenu Slovencev Videmske pokrajine pa direktor dvojezične šole Davide Clodig. Srečanja se je udeležil tudi predsednik RS Borut Pahor, ki je v nagovoru poudaril, da so zanesenjaki, ki so pred petdesetimi leti začeli pripravljati taka srečanja, vizionarji, saj so s temi dogodki z majhnimi koraki iz leta v leto tlakovali pot, ki je privedla do

tega častitljivega jubileja. Kulturni program so oblikovali Beneški Slovenci in Posočani. Podeljeni sta bili dve Gujonovi nagradi za predano dolgoletno delo, ki sta ju prejela pisateljica in prevajalka Ada Tomaseti in Zavod za slovensko izobraževanje iz Špetra. Že vrsto let se teh srečanj udeležujejo tudi člani Združenja borcev iz Posočja in organizacije ANPI z italijanske strani. Še bolj pa je to čutiti v zadnjih letih, potem ko so ANPI Nadiških dolin, ANPI Čedad in KO ZB Kobarid podpisali listino o pobratenju.

Na predvečer srečanja je bila v Kobarškem muzeju predstavljena knjiga Rojaki, ki govori o polstoletnem sodelovanju med Beneškimi in posočskimi Slovenci. Avtorji knjige so Giorgio Banchig, Zdravko Likar, član kobarške borčevske organizacije, in Ezio Gosgnec. Avtorji so vanjo vnesli vse zgodovinske dogodke, skozi katere so prebivalci ob meji prehodili trnovo pot, ki je privedla do končnega skupnega življenja v Evropi brez meja.

Vojko Hobič

Sv. Ana:

Tradicionalno slovesnost pri Sv. Ani na Notranjskem je 13. januarja pripravilo Združenje borcev za vrednote NOB Cerknica, Krajevna organizacija ZB Loška dolina - Stari trg. Tega dne pred 75 leti so pri Sv. Ani na Notranjskem domobranci napadli partizane 1. in 3. čete Notranjskega odreda. Ubityh je bilo 16 partizanov in partizank, nekateri so padli v boju, druge pa so ujete postrelili po bitki. Med padlimi sta bila tudi partizana iz Sovjetske zveze in Italije, ki ju je druga svetovna vojna zanesla na Notranjsko, kjer sta se kot partizana Notranjskega odreda zavezniške partizanske vojske pod po-

veljstvom maršala Tita bojevala proti fašizmu. Kot je povedal slavnostni govornik zgodovinar dr. Martin Premk, je partizane na Sv. Ani napadla 47. četa Slovenskega domobranstva iz 2. udarnega domobranskega bataljona z Rakeka, ki mu je poveljeval Vuk Rupnik, sin Leona Rupnika. Premk je med drugim poudaril, da se danes namerno molči o tem, da so bili domobranci del zločinske organizacije SS in da so bili tudi pod neposrednim poveljstvom esesovskih častnikov. Edino 2. udarni bataljon z Rakeka je imel ves čas »slovenskega« poveljnika, majorja Vuka Rupnika. »Slovenskega« zato, ker sin Leona Rupnika ni znal slovenščine, ampak je govoril srbsko, oče pa ga je tudi iz nemškega Wolfganga po razpadu avstrijskega cesarstva preimenoval v srbskega Vuka. Tudi sam Lev Rupnik je v življenju zamenjal štiri imena: Lev, Leon, Lav in Leone. Med drugo svetovno vojno je Leon Rupnik vsem Slovincem predstavljal poosebljenje izdajstva in hlapčevanja tujcem, prav tako kot domobranci, ki so jim ljudje pravili »švabobranci«. Danes pa smo priče poskusom sod-

ne rehabilitacije Leona Rupnika, ki so namenjeni predvsem propagandi, spreobračanju zgodovine, širjenju sovraštva in delitvam ljudi.

V kulturnem programu so sodelovali učenci Osnovne šole heroja Janez Hribarja Stari trg, ženski pevski zbor DU Loška dolina, Stari trg, harmonikar Klemen Žagar, pesmi pa sta recitala Tone Šepec in Rafael Zorko.

S. B., foto: Danijel Divjak

Branik, Pedrovo:

V Kulturnem domu v Braniku je bila spominska slovesnost »Ko bo svoboda ... Pedrovo 1945–2020« v spomin na 75. obletnico tragičnih dogodkov 26. januarja 1945, ko je v vasi Pedrovo v spopadu z okupatorjem padlo 11 borcev VOS in VDV, italijanskih partizanov in ranjencev premične bolnišnice, 13 partizanov in vaščanov pa so okupatorski vojaki zajeli.

Slavnostni govornik je bil častni pokrovitelj slovesnosti, predsednik re-

publike Borut Pahor. V nagovoru je dejal, da je spominjanje zgodovinskih dogodkov naša moralna dolžnost. »Danes smo se tu zbrali, ker nam ni vseeno, kaj se je dogajalo pred 75 leti, kaj se dogaja danes in kaj se bo za naše otroke dogajalo jutri.« Predsednik republike je poudaril nevarnost ravnodušnosti, ko ljudi ne zanima več, kaj se dogaja okoli nas, niti kaj se dogaja z nami. Dejal je, da je politična odgovornost vseh, ki imajo politično moč, da storijo vse za mir in mirno urejanje sporov; da pazimo drug na drugega, da varujemo mir. Spominjanje takih obletnic, takih trenutkov je del naše moralne, politične in nacionalne odgovornosti. Svoj govor je predsednik republike sklenil z izrazi privrženosti spravi, solidarnosti in sožitju. Na prireditvi so skozi zgodovino dogodka v Pedrovem z recitali in pesmiji popeljali učenci Osnovne šole Branik, moški pevski zbor Franc Zgonik Branik in mladi solist Jernej Puc. Slovesnost se je končala s himno Primorcev Vstajenje Primorske. Pred začetkom slovesnosti je predsednik republike v naselju Pedrovo nad Branikom položil venec k spomeniku padlim.

Vir: Urad predsednika RS, foto: Daniel Novakovič/STA

Komen:

V Komnu je bila 14. februarja spominska slovesnost ob 76. obletnici izgnanstva in begunstva ter 75. obletnici vrnitve, ki so jo pripravili Društvo izgnancev Slovenije 1941–1945, Krajevna organizacija Komen in komenska občina. Slavnostni govornik je bil predsednik Republike Slovenije Borut Pahor.

Med drugim je dejal, da se z žalostjo v srcu spominjamo požiga Komna in okoliških vasi, ki so jih februarja leta 1944 požgali nemški okupatorski vojaki, ter zatem izгона 1050 vaščanov v Nemčijo. Predsednik Pahor je poudaril, da je naša skupna moralna in politična dolžnost, da se zgodovinskih dogodkov spominjamo, da jih ne pozabimo, in da živimo poseben čas, ki je poln zgodovinskih opozoril o vračanju v preteklost in hkrati signalov upanja v lepšo prihodnost.

»Z žalostjo spremljam zlorabo 10. februarja, dneva spomina na fojbe, in obžalujem, da visoki predstavniki italijanske države še vedno ne upoštevajo skupno ugotovljene zgodovinske resnice, ki jo je v končnem poročilu o slovensko-italijanskih odnosih med letoma 1880 in 1956 pripravila mešana slovensko-italijanska zgodovinsko-kulturna komisija,« je dejal predsednik republike. Povedal je, da veliko upanja polaga v skupno spominjanje stote obletnice požiga Narodnega doma v Trstu, ki se je bosta 13. julija udeležila z italijanskim predsednikom Mattarellu: »Pričakujemo vrnitev Narodnega doma slovenskim zamejskim organizacijam. To bi moral biti velik dan, prelomen dan, ki se ga bomo vsi z veseljem spominjali.«

Vir: Urad predsednika RS

OBLETNICA

»Solze niso dovolj, spominjajmo se«

V Centru urbane kulture Kino Šiška v Ljubljani je bila 19. januarja osrednja slovenska proslava ob mednarodnem dnevu spomina na žrtve holokavsta, ki jo je pripravil Koordinacijski odbor žrtev vojnega nasilja v sodelovanju s TV Medvode. Slovesnosti so udeležili preživele taboriščnice in taboriščniki, ukradeni otroci, izgnanci in druge žrtve vojnega nasilja, predsednik Republike Slovenije **Borut Pahor**, predsednik ZZB za vrednote NOB Slovenije **Marjan Krizman**, predsednik vrhovnega sodišča **Damijan Florjančič**, minister za Slovence v zamejstvu in po svetu **Peter Česnik**, načelnica generalštaba Slovenske vojske **Alenka Ermenc** ter predstavniki diplomatskega zbora, evropski poslanci in predstavniki domoljubnih in veteranskih organizacij. Slavnostni govornik je bil Peter Svetina, varuh človekovih pravic.

»Zgodovinski spomin je naš ključni opomin. Z njim lahko vplivamo na prihodnost prihodnjih generacij in preprečimo, da bi se takšni dogodki ponavljali, čeprav pri tem nismo najbolj uspešni. Pa vendar, dokler se jih spominjamo, toliko časa živi upanje. Kajti s spominjanjem ne pozabimo, se zavedamo,« je zbranim na srce položil Svetina in poudaril, da je dolžnost vseh nas, še posebno vseh tistih, katerih beseda seže v javni prostor, da poskrbimo, da ta spomin ne zbledi.

V govoru je opozoril na nevarnosti in posledice, ki jih nestrpnost in sovraštvo v različnih pojavnih oblikah prinašata v današnjo družbo. Ugotavlja, da Slovenci nismo tako strpni in odprti, kot se radi pohvalimo: »Pogosto se ne zgolj zamislim, ampak sem razočaran in užalosten, ko odprem družbena omrežja, ko berem spletne komentarje, ko spremljam dogodke in javni diskurz ali berem zgodbe, ki mi jih s prošnjo za ukrepanje pošljejo posameznice in posamezniki. Ksenofobija, nestrpnost do drugače mislečih, do ljudi z različnimi svetovnonazorskimi pogledi, diskriminacija, fanatizmi, ekstremizmi in še bi lahko našteval.« Pravi, da prepogosto pozabimo na etiko javne besede in da se je temu treba odločno upreti, saj sta bila nestrpnost in sovraštvo vedno povod za vsa hudodelstva, ko so bile sistematično kršene in zanikane človekove pravice.

Generalna skupščina Združenih narodov je za dan spomina na žrtve holokavsta izbrala obletnico osvoboditve zloglasnega nacističnega koncentracijskega taborišča Auschwitz - Birkenau pred 75 leti. 27. januarja 1945 ga je osvobodila ruska Rdeča armada. Dan spomina na holokavst ni le dan spomina na žrtve, temveč tudi na tiste, ki so holokavst preživele.

Zbrane je pozdravil tudi Jani Alič, predsednik Koordinacijskega odbora žrtev vojnega nasilja pri ZZB NOB Slovenije. Prisotne je opomnil na pomembne letošnje obletnice dogodkov druge svetovne vojne in poudaril, da smo bili Slovenci v okviru Jugoslavije na strani zmagovalcev: »Žal pri nas

nekateri še vedno ne dojemajo in hkrati zlorablajo zgodovinske dogodke za dosego političnih ali celo osebnih ciljev. Še vedno nas nekateri mediji bombardirajo zgolj o partizanskih zločinih. Enkrat za vselej bi se morali tudi naši najvišji predstavniki države opredeliti, kdo v naši zgodovini je med drugo svetovno vojno bil na strani zaveznikov in kdo na strani fašizma in nacizma.« Nadaljeval je, da je bil narodnoosvobodilni bolj najveličastnejše obdobje naše zgodovine. »Tako kot je današnja Evropa nastala na temeljih zmage nad nacizmom in fašizmom, je treba poudariti, da je tudi Slovenija nastala na temeljih partizanske zmage nad nacifašizmom. Pri tem pa ste veliko prispevali tudi taboriščnice in taboriščniki,« se je še zahvalil Alič.

Slovesnost z vključenimi zgodbami preživelih taboriščnikov sta pripravila scenaristka Mojca Poredoš in soavtor koncepta Iztok Pipan, kulturni program pa so sooblikovali Tolkalna skupina Glasbene šole Emil Adamič Dobrova, Godalni orkester Glasbene šole Moste - Polje, Klavirski trio Glasbene šole Moste - Polje, pevec Tone Habbjan ob spremljavi Nejca Jemca, Karla Jemca in Daneta Jemca, pevka Maša Tiselj, recitatorji Anica Horvat, Lucija Fabjančič, Aljaž Rezar in Jure Horvat, program je povezoval Matej Ulčar.

S. B., foto: Iztok Pipan, TV Medvode

IMELI SMO LJUDI

**Polde Maček -
Poldač**
1928–2020

14. januarja letos smo se v Ljubljani poslovili od našega sodelavca, člana ZZB NOB Ljubljana in nosilca partizanske spomenice 1941, tovariša Poldeta Mačka - Poldaća. Bil velik mož širokega srca in karizmatična osebnost, kakršne danes pogrešamo. Bil je dober prijatelj in zelo cenjen v okolju, kjer je živel in delal. To dokazuje njegovo delo ne glede na to, na katerem področju se je znašel. Nikoli ga ni zmedla morebitna sprememba ali težavnost naloge. Vedno se je znal prilagoditi in brezkompromisno opraviti zastavljeno delo. Polde nikoli ni živel v oblakih besed, temveč na realnih tleh vsakodnevnega življenja. Bil je ljudski človek v pravem pomenu besede.

Rodil se je leta 1928 v zavedni slovenski delavski družini v Zalogu. Oče Polde in mama Rozka sta bila že pred vojno člana in aktivista delavskega gibanja. Tudi vsa širša Mačkova družina je bila znana kot zatočišče predvojnih organizatorjev delavskega gibanja na Sloven-

skem in še posebej v krajih Poldetovega otroštva, v Zalogu, Zadobrovi, Sostrem, Vevčah in Polju. Bila je središče in zatočišče predvojnega levičarskega gibanja. Oče Polde je moral leta 1941 v ilegalo in nato leta 1942 v partizane. Mama je sicer ostala doma, vendar so jo aretirali in odpeljali v taborišče Gonars. Vrnila se je po kapitulaciji Italije, in čeprav je bila bolna in izčrpana, je nadaljevala delo na terenu. Ker je bila izdana, je leta 1944 odšla v partizane, sicer bi jo domobranci ubili na sv. Urhu.

Polde je že pred vojno opravljal kurirske naloge med aktivisti delavskega gibanja ter raznašal razna gradiva. Tudi med vojno je opravljal to nalogo vse do odhoda v partizane, kamor je odšel kot 13-letni fant 19. maja 1942. Med narodnoosvobodilnim bojem je bil kurir in član zaščitne enote slovenskega političnega in vojaškega vodstva v Rogu. Kot kurir in član zaščitne enote je prehodil izredno težko in zahtevno pot partizana v II. grupi odredov. Doživel je roško ofenzivo, se z vodstvom partizanskega gibanja preselil v Polhograjske Dolomite, doživel tako imenovano Dolomitsko republiko, nato pa se je po težkih bojih leta 1943 prebil nazaj v Bazo 21 in Bazo 20 v Kočevskem rogu. S IV. brigado je prišel do Trsta in nato v Ljubljano.

Po osvoboditve je Polde diplomiral na Fakulteti za politične vede in novinarstvo, se najprej zaposlil v službi državne varnosti, pozneje pa je opravljal številne različne naloge na političnem področju na lokalni in republiški ravni. Prav povsod je Polde pustil svoj pečat. V času, ko

je bil predsednik skupščine občine Ljubljana Moste - Polje, se je občina hitro razvijala. Razcvetele so se gospodarske družbe Saturnus, Izolirka, Julon, Papirnica Vevče, Velana in Teol. Bil je član odbora za izgradnjo Poti ob žici okupirane Ljubljane, sodeloval je pri pripravi pohodov spominov in tovarištva.

Polde tudi po upokojitvi ni miroval. Bil je predsednik območne organizacije ZB Ljubljana Moste - Polje, ki je bila v njegovem času ena najbolj prodornih in dejavnih organizacij v Ljubljani. Za svoje delo je prejel sedem državnih odlikovanj in tudi najvišje priznanje ZZB NOB Slovenije, Združenje Moste - Polje pa ga je leta 2011 imenovalo za častnega predsednika združenja.

Julijana Žibert

Ivanka Špat
1926–2019

Ivanka Špat se je rodila 13. januarja 1926 v družini Ivana in Marije Podlipnik s petimi otroki v Litiji. Oče Ivan je bil predilniški mojster, vodja (zaupnik) sindikata v Predilnici Litija in predvojni komunist, mati Marija pa je bila delavka v predilnici. Osnovno šolo je Ivanka obiskovala v Litiji in se nato vpisala v gimnazijo v Litiji. Imela je petnajst let, ko se je začela druga svetovna vojna. Kot zavedna Slovenka se je pridružila Osvobodilni fronti ter zbiralale obleko, hrano in zdravila za partizane in zapornike. Od novembra leta 1942 je sodelovala v narodnoosvobodilnem boju kot članica VOS-a. Kot obveščevalna kurirka je zbiralale podatke, prenašala zaupno pošto, ilegalno vodila mlade fante v partizane in bila povezava med poveljniki VOS-a in vodstvom

partizanskih enot. Maja leta 1943 je bila sprejeta v SKOJ in dobila ilegalno ime Božena. Po izdaji in odkritju partijske organizacije avgusta leta 1943 jo je 13. oktobra gestapo rnil in aretiral. Odpeljali so jo v zapore v Litiji, novembra leta 1943 je bila prepeljana na mučenje in zasliševanje v zapore v Begunje, od tam pa januarja leta 1944 v koncentracijsko taborišče v Auschwitzu in zatem pred prihodom ruske armade v koncentracijsko taborišče Ravensbrück. Po dveh mesecih trpljenja v Ravensbrücku so jo odpeljali v koncentracijsko taborišče Barth. V taborišču je bila odrejena na prisilno delo v letalski tovarni Heinkel.

Tik pred osvoboditvijo (30. aprila 1945) so se vsi jetniki v taborišču morali podati na »pohod smrti«. Med pohodom so stražarji sestradane in obolele jetnice, ki niso mogle več hoditi, postrelili. Ubite so pustili ležati kar ob cesti. Tudi Ivanko bi lahko doletela enaka usoda, saj je prebolevala tifus in je vsa izmučena tehtala le 30 kilogramov. Njene slovenske in ruske sojetnice so jo vso pot nosile in ji pomagale. Zjutraj so prispele v Ribnitz in tam dočakale

osvoboditev. Po štirinajstih dneh jih je Rdeča armada prepeljala v repatriacijsko taborišče v Neubrandenburgu. V domovino se je Ivanka zaradi bolezni in izčrpanosti vrnila šele 31. avgusta 1945.

Po osvoboditvi je nadaljevala šolanje in se zaposlila v Predilnici Litija. Zaradi zdravstvenih težav se je predčasno upokojila. V domačem kraju je bila vedno družbenopolitično dejavna. Bila je predsednica številnih humanitarnih društev in ustanov (Rdeči križ, Zveza prijateljev mladine, taborniki). Ustanovila in razvijala je otroško varstvo. Sodelovala je pri razvoju zdravstvene zaščite žena v ženskem dispanzerju. Tudi v poznih letih je ostala dejavna v ZZB, pri Socialnih demokratih in v taboriščnih odborih Ravensbrück in Auschwitz. Za svoje delovanje je prejela vrsto državnih odlikovanj.

Slovo ljubljene človeka je izguba, na katero se nikoli ne navadiš. Še posebno težko se je poslavljati od naših dragih tovarišic, ki so svojo mladost preživele v taboriščih. Le peščica jih še kljubuje času. Ponosen sem, da je med njimi do konca leta 2019 vztrajala tudi moja mati Ivanka Špat, v taborišču le številka 26991 in ne človek.

Matjaž Špat

**Tončka
(Antonija) Colnar**
1925–2019

Nekaj dni pred njenim 95. rojstnim dnom smo se številni prijatelji, sodelavci in člani Združenja borcev za vrednote NOB Občine Domžale poslovili od Tončke Colnarjeve iz Depale vasi pri Domžalah. Vse do zadnjih dni je ostala zelo bistra, vesela in zgovorna, polna spominov na svojo sicer težko življenjsko pot. Rodila se je kot nezakonska hči mami Pepci Meden v Cerknici, kjer je končala osem razredov osnovne šole. Zelo rada se je spominjala svojih sokolskih let v Cerknici, kjer je začela telovaditi že pri svojih štirih letih. »Nas sokole so nekateri gledali po strani že pred vojno, kar se je potem preneslo tudi v dogajanje v drugi svetovni vojni. Tončka je že leta 1941 začela ilegalno delovati za partizane na terenu v

Cerknici. Sprejeta je bila v Aktiv zveze slovenske mladine, novembra leta 1942 pa tudi v SKOJ. »Seveda sem tako kot prej hodila v cerkev, saj nas takrat nihče ni spraševal, ali smo verni. Šele po vojni so se začele stvari postavljati drugače. Med vojno je bilo pomembno samo eno – pripravljenost pomagati v boju proti okupatorju!«

Na ta težka vojna leta je imela lepe, toda tudi boleče spomine. »Življenje je bilo vedno bolj nevarno zaradi izdaj domačinov, naših sosedov in sorodnikov. Toda našo družino sta rešila gotove smrti prav

dva mamina bratranca, Tone in Lojze Meden s Kožljeka, ki sta bila domobranca. Zato smo tudi mi po vojni pričali za njiju in sta preživela, žal pa ne tudi njuna brata.«

Po vojni je Tončka njena življenjska pot zanesla v Domžale, kjer je potem v Krajevni organizaciji Zveze borcev Domžale več kot 30 let delovala kot blagajničarka. Sama je peš in s kolesom vsako leto obiskala vse članice in člane KO in pobirala članarine. Prav tako je več kot 30 let delovala v organizaciji Rdečega križa v Domžalah.

Do konca je ostala zvesta svojim življenjskim prepričanjem in odločitvam iz časa, ko je šlo za obstoj slovenskega naroda. Njena trdna vera in odločenost delati dobro za vse ljudi ne glede na njihovo prepričanje ostajata z nami kot svetel vzor in zgled.

Franci Gerbec

Ciril Rupert
1926–2019

5. aprila 2019 smo se na pokopališču v Šmarjeti pri Rimskih Toplicah v spremstvu številnih praporščakov borčevske in častniške organizacije poslovili od Cirila Ruperta, par-

tizana, vojaškega pilota, izjemnega moža, očeta in člana Združenja borcev za vrednote NOB Brežice. Rodil se je v Iški vasi pri Ljubljani 9. julija 1926, v številni kmečki družini štirih fantov in treh deklet. Ko je privihrala druga svetovna vojna, so Rupertovi kot zavedni Slovenci takoj vedeli, na čigavi strani bodo. Cirila in starejšega brata so domobranci izdajalci hoteli na silo vključiti v svoje vrste in ju tudi že zaprli v grad na Igu, od koder pa ju je rešila odločna in korajžna mati in ju izpred zaprepadenega poveljnika postojanke, ki je bil včasih njen sošolec, dobesedno odvlekla domov. »Doma imata kaj za delati, ne pa strašiti ljudi po vasi!« mu je zabrusila. In fanta sta ostala doma vse do leta 1942, ko so Italijani požgali Iško vas. Družina je ostala brez strehe nad glavo, živeli so v štali. Ko je za starejša fanta postalo prenevarno, saj sta bila znana sodelavca Osvobodilne fronte in so ju domobranci nenehno lovili, sta iz ilegale odšla v partizane, najprej v Krimski odred, nato pa Ciril v 10. ljubljansko brigado, s katero se je bojeval vse do 6. junija 1944, ko so mladega, a izjemno pogumnega in predanega partizana premestili v zaščitno brigado Glavnega štaba Slovenije, kjer je bil osebni spremljevalec narodnega heroja Staneta Semiča - Dakija.

Leta 1944 je Ciril s skupino prostovoljcev odšel na šolanje za pilote v Pančevo in nato v Zadar. Šolanje je končal leta 1947. Letel je na tiger mothu, jaku UT-2 in jaku 9 in na nemškem messerschmittu BF-109G, ki ga je imel kljub zahtevnosti najrajši. Leta 1951 je skoraj izgubil življenje v nesreči z dvose- do različico tega letala, ko je le-to

nad snežniškimi gozdovi zagorelo. Ciril je v zadnjem trenutku odskočil s padalom, poveljnik pa je poskušal pristati v gozdu, kar se je zanj tragično končalo.

Ko je bil Ciril po nesreči na rehabilitaciji v zdravilišču Rimske Toplice, je tam spoznal mlado domačinko Ireno Dremšak, s katero sta se čez nekaj let vzela in dala življenje hčeri Ireni. Konec leta 1951 so Cirila premestili iz lovskega v bombniški letalski polk in prešolali na ameriško letalo De Havilland Mosquito. Polnih dvanajst let je letel s tem letalom, dokler ga niso umaknili iz oborožitve. Ciril je leta 1961 opravil tudi višjo vojaško akademijo in postal major. Leta 1964 je končno spet dočakal premestitev v Slovenijo, v 82. letalsko brigado v Cerkljah v Krki, kjer je letel na ikarusu 214, nato pa je bil premeščen v štab eskadrilje. Leta 1975 je opravil zadnji bojni polet, leto zatem pa se je s činom podpolkovnika upokojil.

Šolal je tudi pilote po letalskih klubih, opravil je več kot 50 skokov s padalom. Po upokojitvi je postal učitelj predmeta obramba in zaščita. Izjemno dejaven je bil v častniški organizaciji, bil je podpredsednik občinske borčevske organizacije in predsednik mestne borčevske organizacije. Prejel je vsa naša najvišja priznanja, tudi zlato plaketo združenja.

Stane Preskar

Ana Vrtlar
1928–2020

18. januarja letos smo na pokopališču na Kokrici na zadnjo pot pospremili tovarišico Ano Vrtlar, eno najstarejših članic KO ZB NOB Vodovodni stolp. Ana Vrtlar se je rodila 2. julija 1928 v Hudem pri Ra-

domljah kot tretja od sedmih otrok v delavski družini Jakun. Rano otroštvo je v hudem pomanjkanju preživljala skupaj z bratom Jožkom in Janezom ter sestrami Milo, Karolino, Lojzko in Micko. Konec 30. let prejšnjega stoletja se je celotna družina zaradi izboljšanja socialnih razmer preselila na Bobovec, kjer se je Anin oče zaposlil v takratni opekarni Ivana Zabreta. Ana je osnovno šolo skupaj z bratom in sestrami obiskovala v bližnjih Predosljah, pri dvanajstih letih pa je zaradi skromnih družinskih razmer že morala oditi služiti za dekle na posestvo gradu Brdo, kjer je v družini kraljevega lovca Cehnarja za svojo hrano opravljala različna dela.

Prišla je druga svetovna vojna, z njo pa tudi trpljenje in vojne grozote nemške sistematične zatiralne in raznarodovalne politike. Po končani osnovni šoli v letu 1943 se je kljub svoji globoki želji po nadaljnjem šolanju zaradi slabega finančnega položaja družine temu morala odreči. Tako si je našla zaposlitev v gostilni »Pr Kmetič« v Kranju, kjer je ostala do osvoboditve, nato pa se je zaposlila kot tkalka v takrat že

nacionalizirani tekstilni tovarni IBI v Kranju.

V letu 1947 je spoznala svojo veliko življenjsko ljubezen, podporočnika JLA Fabijana Vrtlarja, ki je bil doma iz Kaštela Starega v Dalmaciji in se je med drugo svetovno vojno boril proti italijanskemu in nemškemu okupatorju že v letu 1941 kot aktivist NOB v domači Dalmaciji in pozneje kot partizan v Prekomorski brigadi. V letu 1948 sta se poročila in se preselila v Ljubljano. Že kmalu po rojstvu sina Danila v letu 1949 sta se morala preseliti na otok Lastovo, od koder se je nato v letu 1952 Ana za kratek čas vrnila na Bobovek, kjer se je rodila hči Jadranka. Že po treh mesecih je nato sledila selitev družine v Čuprijo v Srbijo, nato pa v Sarajevo, kjer sta otroka dokončala osnovno šolo. V letu 1969 se je družina dokončno preselila nazaj v Slovenijo, in sicer v Ljubljano, kjer je oče dočakal upokojitve kot podpolkovnik.

V naslednjih letih sta se z možem veselila rojstev treh vnukinj, Marjane, Petre in Eve, ter pozneje tudi pravnukinj Katarine in Klare in pravnukov Filipa, Jake in Luke. Uživala sta sadove tretjega življenjskega obdobja. Konec prejšnjega desetletja sta se zaradi moževih bolezenskih težav odločila za njegovo nastanitev v Domu Petra Uzarja v Trzinu, kjer je mož v letu 2013 umrl.

Damjan Renko

Karol Polanc 1927–2019

V zadnjem tednu minulega leta, na pragu praznovanj 75. obletnice osvoboditve, nas je dva meseca pred svojim 93. rojstnim dnevom zapustil Karol Polanc, zaveden in

ponosen borec NOB, dolgoletni predsednik Krajevne organizacije Združenja borcev Kotlje in član izvršnega odbora Združenja borcev za vrednote NOB Mežiške doline.

Rodil se je 25. februarja 1927, in to dokaj nenavadno, v temni kleti Lubasove domačije, kjer je mati služila kot dekla. Malo zatem, ko je odšla po kis, ga je iz kleti prinesla v predpasniku. Mati mu je umrla, ko je bil star komaj tri leta. Po njeni smrti je mladost preživel pri materinem bratu v Guštanju, sedanjih Ravnah na Koroškem, sredi hribovite pokrajine, razpete med Uršljo goro in Peco. S stricem lovцем, ki mu je uspešno nadomeščal očeta, je bil pogosto v gozdovih in na kmetijah na Strojni. Kljub pomanjkanju starševske ljubezni in težki mladosti je Karol zrasel v velikega, postavnega, poštenega in delavnega človeka. V fabriki, kot so rekli sedanji železarni plemenitih jekel, se je izučil za livarja.

Po nemški okupaciji naše domovine je leta 1944 komaj sedemnajstleten odšel in partizane, v Koroški odred, in kot borec sodeloval v številnih akcijah. Po vojni se je za-

poslil v železarni, kjer je našlo delo in kruh veliko Korošcev. Ob nenehnem in vztrajnem izobraževanju si je pridobil strokovno izobrazbo ter postal vrhunski strokovnjak v livarni in čistilnici ulitih izdelkov, kjer je delal vse do upokojitve.

Ni naključje, da so v železarni z njegovo pomočjo oblikovali in izdelali številne spominske plošče in obeležja. Ti pomniki so postavljeni na pomembnih krajih po Mežiški in Dravski dolini, pa tudi onkraj meje in nas spominjajo na dogodke iz NOB.

Karol, velik ljubitelj narave in ljudi, se je že zgodaj zapisal tudi zeleni bratovščini. Številne lovske trofeje krasijo njegov dom. Posebno ponosen je bil na zgraditev lovske kočice na Strojni, kamor je vložil veliko ur prostovoljnega dela. Na Strojni pri Trotohem križu, kjer stoji spominsko znamenje v spomin na boj med partizani in policisti, je skoraj trideset let v začetku julija pripravil tradicionalno spominsko slovesnost. Veliko let je bil tudi predsednik Turističnega društva Kotlje. Njegova zasluga je ustanovitev vsakoletnega tradicionalnega, že trideset let trajajočega največjega koroškega pustnega karnevala, kotuljskega karnevala.

Karel je prevzel vodenje Krajevne organizacije združenja borcev Kotlje nekaj let po njeni ustanovitvi. Organizacija je štela je več kot sto šestdeset članov. Karlove sobe krasijo številna priznanja in diplome Zveze združenj borcev, med njimi je tudi zlata plaketa ZZB NOB Slovenije iz leta 2013. Leta 2019 je postal častni predsednik borčevske organizacije Kotlje. Predlani je Karol še zelo sodeloval pri obnovi partizanske bolnišnice Mirta v Rožankovem gozdu, prav tako ne smemo pozabiti njegove zavzetosti v sodelovanju s Krajevno skupnostjo Kotlje pri pripravi vsakoletne spominske slovesnosti na zadnjo oktobrsko nedeljo v spomin na leto 1943, ko so bile Kotlje en dan svobodne.

Stanislav Ovnič,
predsednik ZZB Mežiške doline

Janko Rozman 1929–2019

Sredi decembra 2019 smo se poslovili od Janka Rozmana, Žvanovega Jankota, kot smo ga poznali njego-

vi sokrajani. Z Jankom sva se prvič srečala davnega leta 1956, v času naše mladosti, ko smo z zanosom prepevali Lepo je v naši domovini biti mlad. Okrog sebe je zbral nas mlade in nas nagovoril, da bi igrali v igri Srečni dnevi. Poleg režije je manjšo vlogo v igri odigral tudi sam. Po tej uprizoritvi so sledile še nekatere, kar je razvidno iz kronike DPD Svoboda Tomaž Godec. Skrbno vodena kronika ponudi tudi fotografije Mešanega pevskega zbora Bohinj, kjer med pevci najdemo tudi njega. Vzporedno z delom v ljubiteljski kulturi je več kot 30 let

prizadevno deloval na športnem področju: v Nogometnem klubu Bohinj, zlasti pa v bohinjski smučariji, kjer je bil skoraj nepogrešljiv. Arhiv Smučarskega kluba Bohinj med drugim hrani podatke, da je bil Janko že od leta 1966, ko je bil ustanovljen Organizacijski komite za mednarodna smučarska tekmovanja v Bohinju, eden od njegovih najdejavnejših sodelavcev. Bil je tudi odličen napovedovalec.

Med vojno je bil leta 1943 v domači vasi sekretar SKOJ-a. Bil je priča streljanju devetih talcev, pripeljanih iz begunjskih zaporov. V januarju je Janko odšel v partizane. V eni od številnih akcij je bil v Zasipu ranjen. Kot delegat bohinjskih skojevcev je bil na konferenci v Cerknem, kamor so se udeleženci prebili čez Jelovico in škofjeloške hribe. Zaradi mladosti je bil po koncu vojne demobiliziran, pozneje pa vpoklican na služenje vojaškega roka. Končal je šolo za rezervne oficirje in po nekaj letih pridobil čin kapetana prvega razreda. Služboval je kot predstojnik upravnega organa za narodno obrambo, sprva v Bohinju in zatem vrsto let v takratni občini Radovljica, kjer je bil tudi član izvršnega sveta, odgovoren za narodno obrambo in civilno zaščito. Sledilo je službovanje v pokrajinskem odboru za Gorenjsko, kjer je dolžnosti sekretarja opravljal vse do upokojitve.

Takoj po nastanku organizacije ZZB NOB se je vključil vanjo in postal njen član najprej v Bohinju, po preselitvi v Radovljico pa v Linhartovem mestu. V letu 2001 je prevzel funkcijo predsednika krajevnega odbora ZZV za vrednote NOB Radovljica, ki jo je opravljal dva mandata.

Janko je tudi prejemnik reda dela s srebrnim vencem, medalje zaslug za narod, velike plakete Skupščine občine Radovljica in priznanj ZRVS, OF, za varnost, delo v športu, gasilstvu.

Stanka Zupan

Franc Škerjanc 1928–2019

Vsega 13 let je imel Franc (rojen 4. avgusta 1928), ko se je začela druga svetovna vojna. Ko je kapitulirala fašistična Italija, je bil sprejet v mladinsko organizacijo in v letu 1944 je postal član SKOJ-a. Opravljal je naloge nočnega kurirja in nato vojaškega referenta. Pri opravljanju nalog so ga konec novembra 1944 zajeli Nemci, ga aretirali in odpeljali v Trst, vendar mu je uspelo med vožnjo pobegniti. Takrat se je odločil, da se pridruži partizanom, in bil je dodeljen v Istrski odred. Leta 1945 je bil ob osvoboditvi Trsta hudo ranjen, kar mu je pustilo posledice za vse življenje.

Ko se je Franc leta 1962 preselil v Bertoke, se je takoj vključil v krajevno organizacijo Zveze borcev, leta 1987 je bil izvoljen za njenega predsednika in to funkcijo je opravljal vse do marca 2019, to je celih 32 let.

Bil je eden izmed prvih, ki so v delo krajevnih organizacij pritegnili številne mlada dekleta in fante, najprej otroke borcev NOB. Že takoj na začetku se je tridesetim starim borcem – članom organizacije pridružil trideset novih, ki so takrat delovali še kot »pridruženi« člani. Iz njegove krajevne organizacije Bertoki je prišla prva pobuda,

da se Osnovna šola Prade znova imenuje po Elviri Vatovec. Na šolo smo danes posebno ponosni, saj zgledno skrbi za ohranjanje spomina na NOB. Znal je zgraditi izredno delovno in složno organizacijo, ki je pogosto imela sestanke tudi na tajni lokaciji, v njegovi vinski kleti. Bil je pobudnik za pripravo tradicionalne proslave dneva borca na Srminu, kjer je bila že dvaindvajsetkrat. Danes ta krajevna organizacija še vedno šteje kar 190 članov.

Poleg vodenja krajevne organizacije je bil Franc več let član Odbora občinskega združenja ZB Koper in član odbora Istrskega odreda. Kljub številnim organizacijskim nalogam je kot predsednik krajevne organizacije z največjim zadovoljstvom in ponosom kar 25 let nosil prapor svojega Istrskega odreda.

Franc in njegova organizacija sta prejela številna priznanja. Omenimo le nekaj priznanj, ki jih je prejel Franc Škerjanc: medaljo za hrabrost in medaljo za zasluge za narod, spominsko značko OF, priznanje za praporščaka, srebrno plaketo ZZB NOB Slovenije, spomenico Združenja ZB Koper, spomenico borcev Združenja NOB za južno Primorsko, spomenico Istrskega odreda, naziv častni član Združenja ZB Koper, zahvalo za delo pri ohranjanju zgodovinskega spomina in prenašanja vrednot NOB (KS Bertoki). Bil je član Zveze društev vojnih invalidov Slovenije in od ustanovitve dalje član Društva upokojencev Bertoki - Prade, leta 2018 pa je ob 35-letnici delovanja društva upokojencev prejel zahvalo za 35-letno članstvo.

Dragica Blagojevič

Tatjana Jelaska 1923–2019

21. decembra 2019 smo se poslovili od Tatjane Jelaska, učiteljice, ki je v svoji 35-letni učiteljski karieri pustila globoko sled v vrsti generacij otrok, ki jih je učila med vojno, po vojni med zavezniško okupacijo na Krasu in nato v Osnovni šoli Miloške Štrukelj v Novi Gorici. Rodila se je v Škrbini na Krasu, v družini zadnjega slovenskega učitelja v vasi, ki so mu leta 1928 italijanske fašistične oblasti prepovedale učiti v slovenskem jeziku. Po nasvetu Pinka Tomažiča, dobrega prijatelja njenega starejšega brata in enega od vodij protifašizma na Primorskem, ki je rekel, da bomo Primorci potrebovali šolane ljudi, jo je mama leta 1934 odpeljala v Volterro v Toskani, kamor so na šolanje sprejemali otroke, sirote po umrlih učiteljih. Po uspešno končani nižji srednji šoli jo je mati odpeljala še v učiteljske v Fano, kjer je Tatjana po petih letih, maja 1942, diplomirala in postala učiteljica. Njena prva zaposlitev je bila septembra istega leta v dislociranem oddelku osnovne šole Komen v Velikem Dolu. Zaposlitev je trajala zgolj eno leto, ker je ob kapi-

tulaciji Kraljevine Italije septembra 1943 italijanski šolski sistem na Primorskem povsem razpadel. Italijanski učitelji so pobegnili in večina primorskih šol s slovenskimi učenci je ostala brez učiteljev.

Pokrajinski narodnoosvobodilni odbor s Francetom Bevkom na čelu je s pomočjo preostalih učiteljev, med katerimi je bila tudi Tatjana, začel ustanavljati slovenske šole. Tatjana je po petnajstih letih, prva po svojem očetu, znova odpr-

la slovensko osnovno šolo v domači vasi, v Škrbini. V tej šoli je učila med vso nemško okupacijo Primorske do osvoboditve maja leta 1945, nato pa še naslednji dve leti med zavezniško okupacijo do priključitve Primorske k matični domovini.

Tatjana se je leta 1947 poročila z Veljkom Jelasko in kmalu se jima je rodila prva hči, zatem pa še druga. Družina se je v naslednjih letih povečala še za eno hčer. Sledilo je večletno poučevanje v enorazrednici, kjer je sama poučevala štiri razrede, in sicer tretji in četrti razred dopoldne in prvi in drugi razred popoldne. V Osnovni šoli Miloške Štrukelj, ki je bila odprta leta 1961, je učila do svoje upokojitve septembra 1978.

Vedno je bila skromna. Ni želela biti v središču pozornosti, ni marala poklonov. Pomembno ji je bilo, da se dobro razume s sosedi in sokraji in da so ljudje prijazni drug do drugega, tako kot je bila ona prijazna do vsakogar.

Miloš Lozič

FILM

Film »Preboj« na ogled v Kinu Bežigrad

Ob 75. obletnici preboja partizanov iz obroča nemških vojakov na Menini planini, Združenje borcev za vrednote ZZB NOB Slovenije in ekipa Preboj, vabita na ogled filma Preboj, režiserja Dejana Baboska, ki bo **v ponedeljek, 16. marca 2020, ob 18.00 uri** v Kinu Bežigrad, Linhartova cesta 11 Ljubljana.

Vstopnice lahko kupite na blagajni kina ali na spletni strani - Kino Bežigrad. Cena vstopnice je 5.80 evra, za upokojence pa 5.20 evra.

Po ogledu filma bo krajši kulturni program in pogovor z ustvarjalci filma in nekaterimi še živečimi borci z Menine planine.

JUBILEJI

95 let **Srečka Kukanje**

Čebelarstvo društvo Sežana, ki bo praznovalo 110-letnico svojega delovanja in šteje približno 160 članov iz vseh štirih kraških občin, vodi ga predsednik Marko Gombač, je ponosno, da ima v svojih vrstah častnega člana, sežanskega častnega občana, 98-letnega Viktorja Saksido.

Petindevetdeset let pa je 1. januarja dopolnil Srečko Kukanja iz Divčev v Občini Komen, tudi član društva. Čebelaril je že v Beogradu, kjer je bil zaposlen. Kot upokojeni polkovnik se je pred več kot 30 leti preselil v domači kraj na Krasu, kjer živi z ženo Radmilo in hčerjo Doro z družino. Že v Srbiji je Srečku pri čebelarstvu pomagal zet Stojan, ki je s 35 panji tudi aktiven član sežanskih čebelarjev.

Srečko je kot marsikateri kraški fant služil italijansko vojsko. Dan zatem, ko jo je zapustil, 13. septembra 1943, je stopil v partizanske vrste. Kot rad pove, je bil najprej v Goriški brigadi, bojeval se je v enotah Južnoprimorskega odreda pod vodstvom komandanta in narodnega heroja Antona Šibelje - Stjenke iz Tomačevice, bil je borec 4. bataljona Kosovelove brigade, sekretar Skoja 18. Bazoviške brigade in borec Ljubljanske brigade. Veliko mu pomenijo vrednote NOB, ki jih še vedno živi. Rad pove, da je šel v partizane 1943. leta in da je še danes partizan. Je član tako kopenske kot tudi sežanske borčevske organizacije.

Besedilo in foto: Olga Knez

100 let
Albine Peterlin

Zadnje dni lanskega decembra je stoto obletnico rojstva praznovala Albina Peterlin iz Dolenje vasi 11. Naši dolgoletni članici Zveze združenj borcev NOB Cerknica želimo, da bi bila še naprej čila in zdrava v naši družbi.

Krajevna organizacija ZB Cerknica

OBVESTILA

Izlet v Ravensbrück in Berlin

Taborišni odbor Ravensbrück bo v sodelovanju s Koordinacijskim odborom žrtev vojnega nasilja pri ZZB NOB Slovenije pripravil ob 75. obletnici osvoboditve koncentracijskega taborišča Ravensbrück obisk nekdanjega taborišča z udeležbo na spominski slovesnosti, ki bo 19. aprila. Na prireditve, ki bo posvečena tudi 75. obletnici konca druge svetovne vojne in zmage nad fašizmom in nacizmom, vabimo preživle taboriščnike in taboriščnike, njihove svojce in prijatelje.

Na pot se bomo odpravili 18. aprila. Rok za prijave je 14. marec. Cena tridnevnega potovanja je 332 evrov na osebo. Več si preberite v programu potovanja.

1. dan, sobota, 18. april 2020: Ljubljana–Berlin

Zbor ob 6. uri pred Halo Tivoli v Ljubljani. Mogoč je odhod iz Nove Gorice in Maribora, odvisno od prijav. Prevoz mimo Salzburga in Nürnberga proti Berlinu. Na poti kratki postanki. Večerni prihod v glavno mesto Nemčije, namestitev v hotelu, večerja.

2. dan, nedelja, 19. april 2020: Berlin–Ravensbrück–Berlin

Po zajtrku odhod do Ravensbrücka in udeležba na spominski slovesnosti ob obletnici osvoboditve taborišča. Po proslavi in ogledu taborišča prevoz v Berlin in kratek ogled nekaterih znamenitosti mesta. Večerja, nato prevoz do hotela.

3. dan, ponedeljek, 20. april 2020: Berlin–Ljubljana

Po zajtrku se bomo odpravili proti domu. Na poti kratki postanki. Prihod v Slovenijo pozno zvečer.

Cena na osebo pri najmanj šestih udeležencih 332 evrov na osebo. V ceno so vključeni prevoz, cestnine in davki, dve nočitvi z zajtrkom v hotelu na širšem območju Berlina v dvoposteljni sobah, dve večerji v Berlinu in organizacijski stroški. Prijave in vsa morebitna vprašanja: Abctour, d. o. o., Celovška 69, Ljubljana, tel. št. 040 334 363 ali e-pošta info@abctour.si.

Matjaž Špat, predsednik TO Ravensbrück

**RETRO
TITOVO ★ VELENJE**

Podajte se na zanimivo pot zgodovine in spoznajte vlogo Šaleške doline v času osamosvajanja Republike Slovenije.

RETRO SPREHOD PO VELENJU
(nostalgično spoznavanje "socialističnega čudeža" Velenja)

SPOMINSKI CENTER 1991
(muzejska predstavitev dogajanja v času osamosvajanja Republike Slovenije v Šaleški dolini)

CENA: 8 EUR/osebo

Cena vključuje lokalno turistično vodenje, vstopnine po programu in organizacijo izleta. V ceni je vključen DDV. Cena je informativna in je oblikovana za skupino 15 oseb. Izlet prilagodimo vašim željam. *Možnost prave socialistične malice v Restavraciji DK: 2 EUR/osebo.

INFORMACIJE IN REZERVACIJE
Zavod za turizem Šaleške doline
T: 03 896 17 18
E: turizem@velenje.si
W: www.visitsaleška.si

KULTURA

Napotki za izboljšanje branja, knjige in slovenskega jezika

Predsednik Republike Slovenije Borut Pahor se je 11. februarja 2020 srečal z Milanom Kučanom, Slavkom Preglom, dr. Andrejem Blatnikom in dr. Samom Rugljem, ki so ga seznanili s položajem slovenske knjige. Predsednik Pahor je srečanje pripravil na pobudo nekdanjega predsednika Milana Kučana, predsednika Forumu 21, v okviru katerega so pred časom pripravili posvet o branju in knjigi pri nas in tedaj oblikovali besedilo, ki povzema napotke za izboljšanje položaja branja, knjige in s tem tudi slovenskega jezika.

Sogovorniki so predsedniku Pahorju predstavili podatke o branju, položaju avtorjev in založnikov, pa tudi knjigarn in javnih

knjižnic, ki kažejo na slabo stanje. Seznam svojih predlogov so strnili v naslednje naloge: sodelovanje pri spreminjanju kulturne krajine, krepitev mreže knjižnic, vrnitev sredstev za Javno agencijo za knjigo na raven iz leta 2010, spoštovanje intelektualne lastnine in avtorskih pravic, analiza Zakona o enotni ceni knjige in skrb za knjigo, ki mora postati vladna kategorija. Predsednika republike so prosili, naj se s svojo avtoriteto vključi v skupne napore, ki naj pokažejo, kaj Slovenija na področju branja, knjige in svojega jezika želi in kaj zmore.

Vir: Urad predsednika Republike Slovenije

Koncert PPZ na Golem

14. decembra 2019 je v kulturni dvorani Gasilskega doma na Golem odmevala partizanska pesem, ki so jo izvajali pevci Partizanskega pevskega zbora pod vodstvom pevovodje Evgena Bibianke. Šlo je za tradicionalni novoletni koncert, ki ga pripravlja Društvo Odmev Mokrc. Prisotne je pozdravil predsednik društva Jurij Kogej in jim zaželel vse dobro v prihajajočem letu 2020. Prireditelja sta povezovala in tudi recitirala Lina Potočki Vozny in Timotej Gregorič. Kot gost na koncertu je dve skladbi na harmoniko zaigral enajstletni Vid Valant. Polna dvorana obiskovalcev koncerta je vse nastopajoče nagradila s bučnim ploskanjem. Po končanem koncertu je sledilo tovariško srečanje. **Društvo Odmev Mokrc**

Že 11. Praznik partizanske pesmi

Zadnjo soboto v novembru 2019 je bila Festivalna dvorana v Ljubljani znova zasedena do zadnjega kotička. Predstavniki vseh generacij so obiskali že 11. Festival partizanske pesmi, ki ga tradicionalno pripravlja Kulturno-umetniško društvo Serafin ob pomoči Javnega sklada RS za kulturne dejavnosti in Mestne občine Ljubljane pod častnim pokroviteljstvom ljubljanskega župana Zorana Jankoviča. V njegovem imenu je obiskovalce in nastopajoče letos pozdravil podžupan Dejan Crnek.

»Namen Praznika partizanske pesmi je obuditev kulturne dediščine enega od pomembnih delov naše pevske kulture, za katero se zdi, da je v njeno ohranjanje vložena zelo malo,« je v uvodu poudarila predsednica KUD Serafin Teuta Brumec, ki je program tudi povezovala. Julka Žibert, predsednica ljubljanske borčevske organizacije, se ji je za njeno pomembno delo javno zahvalila in ji izročila priznanje, ki ga je društvu namenil častni predsednik ZZB za vrednote NOB Janez Stanovnik.

Dediščina partizanske pesmi, ki se je na srečo ohranila, je presenetljivo velika: nad dvanajst tisoč pesniških enot, veliko že med vojno uglasbenih in množično izvajanih pesmi. Slovenska glasbena tradicija je prav gotovo najizrazitejša v zborovski pesmi. Ta zakonitost je obveljala tudi za partizansko pesem, tako tisto, ki je nastala že med vojno, kot tisto, ki se je v povojnem času vračala k tej tematiki. Po vsej Evropi je partizanska pesem pripovedovala o

nadčloveškem boju majhnega naroda, ki je z odločnostjo svoje volje preživel in skupaj s svojimi zavezniki tudi zmagal. Partizanska pesem je bila glasnik slave, ponosa in dostojanstva našega človeka. In ta v boju prekaljeni Slovenec je danes enakopraven partner v tisti Evropi, ki se je rodila iz vrednot skupnega boja proti nacizmu in fašizmu.

V skoraj dve uri trajajočem koncertu so se na odru zvrstili nekateri stalni gostje prireditve in nekaj novih. Nastopilo je devet zborov, vsak zbor je zapel po tri pesmi. Sodelovali so Partizanski pevski zbor, Ženski pevski zbor Generacija '57, Mešani pevski zbor KD Ljubno ob Savinji, Peški oktet iz Peč, Mladinski pevski zbor OŠ Notranjski odred iz Cerknice, Združena pevska zbor Tabor z Opčin in Fran Venturini iz Domja pri Trstu ter Moški pevski zbor KD Pivka in Vokalna skupina Zimzelen iz Nove Gorice, ki sta na koncu še enkrat skupaj nastopila ter koncert tradicionalno končala s pesmijo Vstajenje Primorske. Največ navdušenja pa so poželi mladi pevci iz Cerknice, ki so jih poslušalci nagradili z dolgotrajnim aplavzom.

J. H.

Pokrijte domače potrebe po elektriki

Investirajte v sončno elektrarno na ključ in si zagotovite takojšnji prihranek pri elektriki.

SONČNI PLUS

Več informacij o ponudbi najdete na:

- spletni strani **www.energijaplus.si** (zavihek Ostala ponudba),
- vseh **prodajnih mestih** Energije plus,
- elektronski pošti **info@energijaplus.si**,
- **QR kodi**.

Energija plus d.o.o., Vetrinjska ulica 2, 2000 Maribor

080 21 15

www.energijaplus.si

ENERGIJA PLUS

NAGRADNA KRIŽANKA

Rešitve križanke pošljite do 15. marca 2020

Trem izžrebanim reševalcem bomo podarili knjigo.

Ižrebani reševalci križanke iz 51. številke časopisa Svobodna beseda

1. Jelka Mesojedec
Moravče 68, 1274 Gabrovka
2. Martin Cifer
Dobrije 16, 2390 Ravne na Koroškem
3. Jana Perpar
Cesta padlih borcev 4A, 1430 Hrastnik

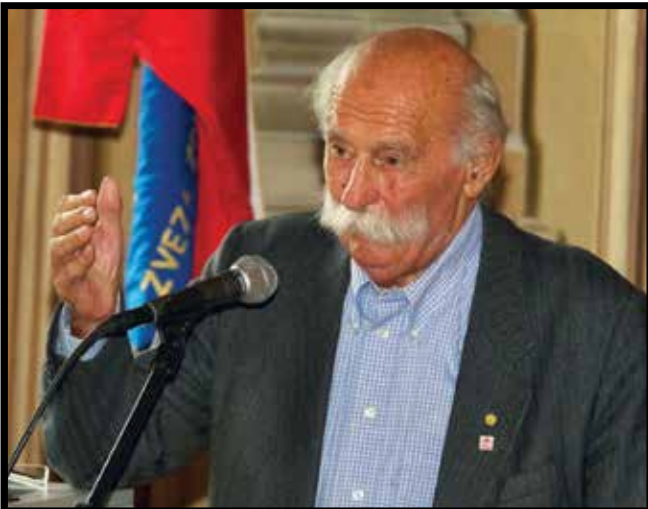
Rešitve križanke:
PARTIZANKA, OBJAVITELJ, SRAKA, EDA, LOVT, SNOV, JANKO PREMRL, VAN, AMON, ANU, TROSOVKA, EMI, ČIP, ODBOJKAR, RINČICA, VERUKA, AG, RAVNAČ, OČI, OČE, ONI, RK, RK, RAVEL, ŠAPE, NARODNI HEROJ, ON, IRADIACIJA, AKANI, NJORKA, LABOTNICA, AI, CES, KANAANEC.
Geslo: JANKO PREMRL VOJKO; NARODNI HEROJ.

Geslo križanke napišite na dopisnico in jo pošljite na naslov: ZZB NOB Slovenije, Einspielerjeva ulica 6, 1000 Ljubljana, s pripisom »nagrada križanka«, do 15. februarja 2020.

Ime in priimek:

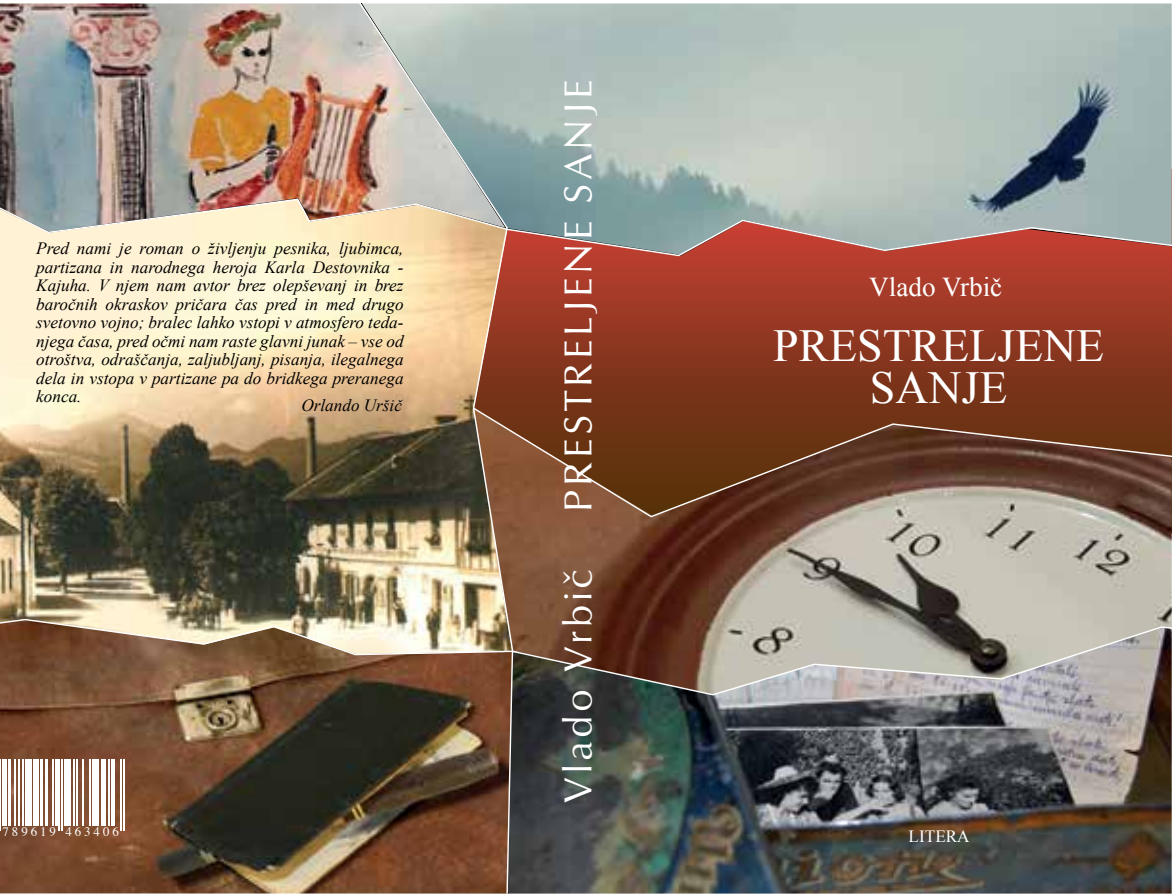
Naslov:

Geslo 52. številke SB:

FUNKCIJA V OKVIRU ZVEZE ZDRUŽENJ BORCEV ZA VREDNOST NOB SLOVENIJE V ZADNJIH LETIH	MAJHEN VRT	EDEN OD POKLICEV JANEZA STANOVNIKA	KRATKO ŽENSKO OGRIJALO	ANGEL UNIČENJA OB KONCU SVETA	VILKO UKMAR	OBLIKA KISIKA (LUKNJA V ATMOSFERI)	SIMEN-TALSKA KRAVA	DEL POSLOPIJA
VSEBIN-SKA PRAZNOST CENCA-VOST								
NEKDANJI VOJAK Z ARKEBUZO								
KORAK, STOPINJA					BABICA V MESTIH ŽELATINA IZ ALG			
BARVA KOŽE, POLT OROSLAV CAF				DAN (POMANJ.) TRAK KOT ZNAK ORDENA				
DRUŽINA-SLADKO-VODNIH VSEJEDIH RIB, ŽIVEČIH V JATAH	KROHOTA-NJE	KRAJ PRI ŠKOFJI LOKI (NI: RATEČE)	NEMSKI SKLADA-TELJ (FRANZ; IZ: BAT)	EDEN OD POKLICEV JANEZA STANOVNIKA	OLIVER CROM-WELL	IZVEDE-NEC ZA ON KOLOGIJO PREMİK ZRAKA		NIKO TOŠ PODALJ-SEK PLEVE PRI KLASU, OSINA
								ESTONSKI POLITIK (MART; IZ CRK: ARAL)
MAJHNO REBRO						ENERGET-SKO SRED-STVO TVORBA UMA		MADRID-SKI ŠPORTNI KLUB
SLOVEN. OPERNA PEVKA ONDINA KLASINC					POTNIK ZARADI ODDIHA SUKNO RAŠ			KAREL DESTOV-NIK
								POŽELE-NJE TISKALNA PRIPRAVA
HUGO ECKENER			TRENTNO STANJE OZRAČJA MATEMAT. ZAPIS					NAČINI BO-JEVANJA ŠVIC. DRA-MATIK JOHANNES
VZDEVEK JANEZA STANOVNIKA								VAS PRI VODICAH PRI LJUB-LJANI (IZ:SAVEC)
								SRBSKA DENARNA ENOTA RALKA, RATKA
IGRA Z LOPARJEM IN ŽOGICO								STANKO ARNOLD OSKAR LANGE
SVOBODNA BESEDA	SPODNJI DEL GOBE, KOCEN	ANTON KARINGER NAZIV			SLOVENSKI FILOZOF (ANDREJ)	VELIKA, DOLGA REKA IZVOR		
								BORIS URBANC DIATO-NIČNA LESTVICA
PRIPOMO-ČEK ZA PRIGANJA-NJE ŽIVINE				ZAČETNI DEL GOVORA ANTON TROST				
OBRAT ZA EMBALI-RANJE								SUHI PLOD IZ DVEH PLODNIH LISTOV (IZ: SKUL)
GLEDA-LIŠČE						KRAJ PRI OPATIJ		SVOBODNA BESEDA ROPARSKI KIT

KNJIGA O KAJUHU

Pred nami je roman o življenju pesnika, ljubimca, partizana in narodnega heroja Karla Destovnika - Kajuha. V njem nam avtor brez olepševanj in brez baročnih okrasov pričara čas pred in med drugo svetovno vojno: bralec lahko vstopi v atmosfero tedanjega časa, pred očmi nam raste glavni junak – vse od otroštva, odrasčanja, zaljubljanj, pisanja, ilegalnega dela in vstopa v partizane pa do bridkega preranega konca.

Orlando Uršič

Vlado Vrbič
PRESTRELJENE SANJE

Vlado Vrbič
PRESTRELJENE SANJE

LITERA

Knjiga ima 376 strani, trda vezava. Cena 20 evrov. Naročila na naslov: Založba LITERA Maribor, Gosposvetska 83, 2000 Maribor, po telefonu: 041 398 916 in po elektronski pošti tajnistvo.litera@gmail.com.

VABILA

77. obletnica bitke pri Jelenovem Žlebu

Gubčeva brigada, Cankarjeva brigada, Tomšičeva brigada, Šerčerjeva brigada, Občina Ribnica, ZB NOB Ribnica, Slovenska vojska, PD Ribnica in Zveza veteranov vojne za Slovenijo vljudno vabijo **v soboto, 28. marca, ob 13. uri v Športni center v Ribnici** na spominsko slovesnost ob 77. obletnici zmagovite bitke pri Jelenovem Žlebu.

26. marca 1943 so Gubčeva, Cankarjeva, Tomšičeva in Šerčerjeva brigada uničile bataljon italijanske divizije Macerata, kar je bila največja zmaga nad italijanskimi okupatorskimi enotami v Sloveniji. Slavnostni govornik bo predsednik Državnega zbora Republike Slovenije, mag. Dejan Židan. Spominski dogodek bomo zaznamovali tudi z bogatim kulturnim programom pod vodstvom Irme Grbec.

Hkrati s spominsko slovesnostjo vabimo pohodnike, da se v organizaciji Planinskega društva Ribnica udeležite tradicionalnega pohoda v Jelenov Žleb z začetkom v Rakitnici ob 7.30 ali Planinskega društva Loški Potok v Loškem Potoku ob 8.30, pridružili se jim bodo tudi pohodniki Pohodne sekcije Sodražica z odho-

dom ob 8.30 uri iz Sodražice. V okviru pohoda bomo ob 11. uri položili venec ob obnovljenem spomeniku nad breznom v Jelenovem Žlebu ter odkrili peto informacijsko tablo Učne poti Slovenske vojske. Dogodek bomo zaznamovali z zgodovinsko učno uro in kulturnim programom. Za topel napitek ob spomeniku v Jelenovem Žlebu bo poskrbljeno.

Bača pri Modreju

Združenje borcev za vrednote NOB Bovec, Kobarid, Tolmin vabi **v soboto, 21. marca 2020, ob 11. uri** v Bačo pri Modreju na odkritje spominskega obeležja na mostu čez reko Bačo padlim 17 borcem jurišne divizije Garibaldi Natisone. Slovesnost združenje pripravlja skupaj z ANPI - VZIP iz Čedad.

Strunjan

V spomin na tragični dogodek, ki se je zgodil pred 99 leti, 19. marca 1921, ko so strunjanski otroci postali prve nedolžne žrtve fašizma, vas **v petek, 20. marca 2020 ob 11. uri** vabimo na spominsko slovesnost. Prireditev bo pred spomenikom žrtvam fašističnega nasilja v Strunjanu.